

TÜRKİYE'DE RUM BASINI*

*Ali ARSLAN***

Modern dönemde basın yayın alanında en önemli gelişme matbaanın icadı olmuştur. Bu ise uzun bir süreçte gerçekleşmiştir. İlk müteharrik(oynar) harfler IX. Yüzyılda Uygur Türkleri tarafından tahtadan yapılmıştır. XI. Yüzyılda Uygurlara komşu olan Çinliler bu sistemi geliştirerek blokharfler halinde madenî harfler kullanmaya başlamışlardır. Moğollar, 1241'de Almanya'yı istila ettiklerinde tahta kalıplarla baskı usulünü Almanlara öğretmişlerdir. Johann Gutenberg'in 1440'ta icadına kadar 200 yıl içinde baskı tekniği biraz daha olgunlaşmıştır. Gutenberg'in modern matbaayı icad etmesiyle, XV. Yüzyılda batı Avrupa'da basın yayın alanında yeni bir dönemin kapısı aralanmıştır. Artık el yazısıyla çoğaltılan nadir yazma kitaplar yerine seri üretime geçilmiştir. Matbaa Avrupa'da kitap ve eğitimin yaygınlaşmasında önemli bir faktör olmuştur¹. Avrupa'daki matbaa kısa bir süre sonra İstanbul'da da kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı sınırları dahilinde ilk matbaa Avrupa'dan hicret etmek zorunda kalan Yahudiler tarafından İstanbul'da kurulmuş olup, ilk kitap basımı da 1494 tarihinde gerçekleştirilmiştir². Bu alandaki ikinci önemli gelişme, 1567 yılında İstanbul Kumkapı'da Ermenilerin bir matbaa açmasıyla yaşanmıştır. Matbaanın devlet eliyle Osmanlı ülkesinde kuruluşu ise 1727 tarihinde İbrahim Müteferrika tarafından gerçekleştirilmiştir.

* Belgelerin ilavesiyle beraber bu çalışmanın Atina'da Yunanca bir kitap olarak yayınlanması kararlaştırılmıştır.

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi.

¹ M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul 1993, s. 48-53.

² Osman Ersoy, **Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler**, Ankara 1959, s. 18. Matbaanın Türkiye'ye ilk girişi ile ilgili diğer görüşler için bakınız; Alpay Kabacalı, **Türk Kitap Tarihi**, İstanbul 1989, s. 20-30.

I- TÜRKİYE'DE RUM BASINININ DOĞUŞU

Osmanlı Devleti'nde Rumlar tarafından kurulan ilk matbaa 1627 tarihindedir. Nicodimus Metaxas adında bir papaz tarafından İstanbul'da kurulmuştu³. Bu matbaa "Yahudiler Aleyhinde Küçük Risale"(Court traite les Juifs) adlı kitab ile faaliyete geçmişti. Ancak, Cizvitlerin yeniçerileri tahriki üzerine matbaa tahrib edilmişti. Fakat, bu hareket matbaaya karşı değil Cizvitlerin kışkırtmalarının bir eseri idi⁴. Yapılan muhakemede berat etmesine rağmen Metaxas geriye kalan aletlerini alarak Osmanlı topraklarını terk etmişti⁵.

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rumlar için etkin bir kurum olan Fener Rum Patrikhanesi'nin matbaa-basın alanında da öncü olduğunu görüyoruz. Rumca basının gelişmesinde çok önemli katkısı olan bir matbaa, Patrik I.Gregoire döneminde(1787-88) Patrikhane dahilinde "Basmahane" diye adlandırılan matbaa idi⁶.

Osmanlı vatandaşı Rumların matbaacılık alanındaki gelişimi sadece dahildeki çalışmalarla olmayıp, bunda ülke dışından yapılan katkıların da önemli rolü olduğu görülmektedir. Mesela, Paris'te ünlü matbaacı Amroise Firmin-Didot'un yanında yetişmiş olan Atinalı meşhur kitabçı Andre Koromelas(1811-1858) okul kitapları konusunda uzmanlaşmış bir şubesini 1844 yılında İstanbul'da açmıştı⁷. Kısa süre içerisinde Osmanlı sınırları dahilinde Rum matbaacılığı büyük bir gelişme göstermişti. Örnek olarak verilecek olursa, 1882/1883 yıllarında sadece İstanbul'daki Rum matbaalarının sayısı 5 idi⁸.

Şunu da belirtmek gerekir ki, Rumca baskı yapan matbaalar sadece Rumlara ait değildi. 1875 tarihinde Muhammed Tahir Tebrizî tarafından kurulan Ah-tar Matbaası, Türkçe, Fransızca, Ermenice ve Rumca kitaplar basıyordu. 1878'de İstanbul'da kurulan ve Cumhuriyet döneminde de faaliyet göstermiş olan Ebuzziya Matbaası Rum, Ermeni ve İbranice harflerle de kitab ve dergiler basıyordu⁹.

³ Adnan Adıvar, **Osmanlı Türklerinde İlim**, İstanbul 1970, s. 149-150.

⁴ Selim Nüzhet Gerçek, **Türk Matbaacılığı**, İstanbul 1939, s. 29-30.

⁵ M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul 1993, s. 152.

⁶ Johann Strauss, "İstanbul'da Kitap Yayınları ve Basımevleri", **Müteferrika**, sayı 1, Güz 1993, s. 6.

⁷ Johann Strauss, "İstanbul'da Kitap Yayınları ve Basımevleri", **Müteferrika**, sayı 1, Güz 1993, s. 7.

⁸ A.D. Jeltyakov, **Türkiye'nin Sosya-Politik ve Kültürel Hayatında Basın (1729-1908)**, Ankara 1979, s. 105.

⁹ Johann Strauss, "İstanbul'da Kitap Yayınları ve Basımevleri", **Müteferrika**, sayı 1, Güz 1993, s. 12-13.

Rumca telif edilen okul kitapları için Osmanlı Devleti'nin resmi izni yanında Ortodoks Patrikhanesi'nin de "basma izni"ne ihtiyaç vardı. Osmanlı Devlet okullarındaki Rumca kitaplar için de şart olan bu izin Ortodoks Patrikliği merkez pedagoji komisyonu tarafından verilirdi. Bu izin kitaplarda "kentriki Epitepiti ton Patriarcheion" ifadeleri ile yerini alırdı¹⁰.

Osmanlı Devleti'ndeki matbaa sektörünün gelişmesine paralel kitap basımının arkasından gazetecilik te yayılmaya başlamıştı. Osmanlı Devleti'nde ilk Türkçe gazeteler Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'da çıkardığı **Vakayi-i Mısriye** ile Hanya'da yayınlattığı **Vakayi-i Giridiye**(1830) idi. Bunları Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi Takvim-i Vakayi(1831) ile Ceride-i Havadis(1840) gazeteleri takip etmişti¹¹. Bu süreçte Rum basınının da ortaya çıktığı görülmektedir. Osmanlı sınırları içerisinde ilk Rumca basın İzmir'de ortaya çıkmıştı. İlk olarak 1831'de yayınlanan **Filos Ton Neon** gazetesi ile Rumca süreli yayınlara başlanmış, fakat devamlı hale getirilememişti. Ancak, 1838 yılında yayın hayatına başlayan **Amalthia** 1922 yılına kadar yayınına devam ederek ciddi bir başarı ortaya koymuştu. Rumların basın hayatını canlandırdığı bir sırada Osmanlı yönetimi de 1832'den 1850 yılına kadar resmi Takvim-i Vekayi gazetesinin Rumca'sını yayınlamıştı. Fakat, Patrikhane dahil Takvim-i Vekayi'nin Türkçesini tercih etmeleri dolayısıyla Osmanlı Hükümeti Rumca yayına son vermişti¹².

Tanzimat dönemi ortalarında Osmanlı yönetimi her vilayette bir resmi vilayet gazetesi çıkarılmasına başladı. Bu eyalet gazeteleri içinde ilki Kaymakam Yorğaki Konnenenos zamanında Sisam Emareti tarafından 1852 yılında yayınlama kararı alınmış ve Ekim 1854 tarihinde ilk nüsha Rumca olarak yayınlanmıştı¹³. Bu gazeteler resmi dil olan Türkçe yanında bölgenin yaygın dil ve dilleriyle de yayınlanması Türkçe dışında dillerdeki basının gelişmesine katkıda bulunmuştu. Rumca'nın da kullanıldığı vilayet gazeteleri şunlardır:

¹⁰ Johann Strauss, "İstanbul'da Kitap Yayınları ve Basımevleri", **Müteferrika**, sayı 1, Güz 1993, s. 14.

¹¹ Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul 1992, s.15.

¹² Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul 1992, s.27.

¹³ Ali Fuat Örenç, **Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası(1821-1923)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Basılmamış Yüksek Lisans tezi, İstanbul 1995, s. 225-226.

Yıl	Vilayet	Gazete Adı	Dili
1854	Sisam	Sisam	Rumca ¹⁴
1867	Girit	Girit	Türkçe-Rumca
1868	Edirne	Edirne	Türkçe-Rumca
1868	Yanya	Yanya	Türkçe-Rumca
1869	Konya	Konya	Türkçe-Rumca
1869	Trabzon	Trabzon	Türkçe-Rumca
1869	Selanik	Selanik	Türkçe-Rumca, Bulgarca- Yahudice
1872	Adana	Seyhan	Türkçe-Rumca
1882	Rodos	Cezayir-i Bahri Sefid	Türkçe-Rumca ¹⁵

Rumca basın XIX. yüzyıl ortalarından itibaren İstanbul merkezli olarak artmaya başlamıştı. Bizantis(1850-1890?) ve Eklisiastiki Aliteia(1881-1922) gazeteleri Fener Patrikhanesi'nin sözcülüğünü yapıyorlardı. Bu gazeteler cemaatin kilisenin etkisinde kalarak, statünün devamından yana tavır ortaya koyuyorlar ve buna karşı olan Rumca basınla atışmalara giriyorlardı. Radikal nitelikli olan ve 1863'te İstanbul'da yayına başlayan Neologos gazetesi Bizans'ı canlandırmayı hedefliyordu. Şöyle ki : "Yunan ırkının megalos ideası, Yunan eğitimi, Yunan yaşamı ve uygarlığının Osmanlı Devleti"nin koruyucu gücü altında, Osmanlı İmparatorluğu ve doğuya yayılmasıdır... Madem ki bütün ekonomik girişimler ve bir çok kamu hizmetleri Rumlar tarafından ve Rum sermayesi sayesinde gerçekleştirilmektedir, o halde ekonomik olarak Türkiye bir Yunan devletidir"¹⁶ .

Osmanlı Devleti'nde, XIX. yüzyılın ikinci yarısında basın hayatı canlanırken Rum basını da bu alanda etkisini göstermeye başlıyordu. Mesela, 1876 yılında İstanbul'da yayınlanan 47 gazetenin 13'ü Türkçe, 9'u Rumca, 9'u Ermenice, 7'si Fransızca, 3'ü Bulgarca, 2'si İbranice, 2'si İngilizce 1'i Arapça ve 1'i Almanca idi¹⁷. Basının yaygınlaşması ve etkisinin artması üzerine, Osmanlı yönetiminin bu alanda düzenlemeler yapmak mecburiyeti ortaya çıkmıştı.

¹⁴ Ali Fuat Öreñç, *Yakın Dönem Tarihimize Sisam Adası(1821-1923)*, s. 225-226

¹⁵ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul 1992, s.21-22.

¹⁶ Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul 1992, s.28.

¹⁷ Alpay Kabacalı, *Türkiye'de Basın Sansürü*, İstanbul 1990, s. 47.

II- OSMANLI'DA BASINLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

Osmanlı Devleti'nde basın-yayın hayatının güçlenmesi üzerine bunların denetlenmesi gündeme gelmişti. 1857 tarihinde yürürlüğe konan Matbaalar Nizamnamesi ile kitab ve risalelerin yayınlanmadan önce mutlaka Meclis-i Maarifçe incelenmesi zarureti getirilmişti. Buna uymayan matbaaların kapatılması ve ya cezalandırılması kararlaştırılmışti. 1858 yılındaki Ceza Kanunu'na göre, Osmanlı Devleti'nin "menfaatlerini ihlal ve icra kuvvetini temsil edenlerle tebaanın aleyhine gazete, kitap vesaire yayınlayanların matbaası geçici veya tamamen kapatılacak" ve ayrıca elli altın nakit para cezası alınacaktı. Ayrıca, "adaba aykırı her türlü nazım, nesir ve hicve dair veyahud uygun olmayan resim veya tasvir bastıran ve yayınlayan kimseden bir mecdiye altınından beş mecdiye altınına kadar para cezası alınacak ve yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis cezası" verilecekti¹⁸. Bu 1858 tarihli Ceza Kanunu'nun 138. Maddesine göre, Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan "bir millet aleyhine gazete veya kitab ve evrak" basanlar hakkında da cezai müeyyideler tanzim edilmişti¹⁹.

Cezai hükümlerin tesbitinden sonra basınla ilgili bir merci olarak Matbuat Müdürlüğü, 2 Şubat 1862'de Maarif-i Umumiye Nezaretine bağlı olarak kurulmuştu. Önceleri Matbaa-i Amire'nin düzenli çalışması ile görevli olan bu müdürlüğe 1864'te gazeteleri yayınlanmadan önce kontrol yetkisi de verilmişti²⁰.

Osmanlı Devleti'nde doğrudan basınla ilgili ilk kanun 1852 tarihli Fransız basın kanununun tercümesiyle oluşturulan 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi idi²¹. Bu kanuna göre, süreli yayın yapmak isteyenler Osmanlı vatandaşı ise Maarif Vekaleti'ne yabancı iseler Hariciye Nezareti'ne müracaat edeceklerdi. Ruhsatlar Matbuat Müdürlüğü tarafından verilecekti. Gazetenin sahibi veya müdürü yayınlamak için hazırlanan gazetelerin bir nüshasını imzalı olarak İstanbul'da Matbuat Müdürlüğü'ne taşrada ise valilere teslim ettikten sonra yayınlatabilecekti. Devletin iç güvenliği ve asayiş bozacak, suça teşvik edecek yayınlar yapan gazeteler geçici veya tamamen kapatılabilecekti. İlgililere de para ve hapis cezaları verilebilecekti²². Kuruluşunda Maarif Nezareti'ne bağlı olan Mat-

¹⁸ Fatmagül Demirel, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür** (İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsünde basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1996, s. 8.

¹⁹ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973, s.43.

²⁰ Nesim Yazıcı, "Matbuat Müdürlüğü'nün Kuruluşu", **Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Dergisi**, V-VI, 1983, s.121.

²¹ Servet İskit, **Türkiye'de Matbuat idareleri ve Politikaları**, İstanbul 1943, s.16-17.

²² Matbuat Nizamnamesi için bakınız; Hasan Refik Ertuğ, **Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi**, I, İstanbul 1970, s. 234 - 240.

buat Müdürlüğü daha sonra Hariciye Nezareti'ne devredilmiş ve 17 Şubat 1877 tarihinden itibaren Dahiliye Nezareti'ne rabt edilmişti²³.

Tanzimat döneminden itibaren basın üzerindeki kontrolün arttırıldığı görülmektedir. Ali Paşa'nın sadareti sırasında 14 Mart 1867 tarihli kararname ile, basın üzerindeki denetim daha da arttırılmıştı. Buna gerekçe olarak İstanbul'da çeşitli dillerde basılan gazetelerin memleketin umumi çıkarlarına aykırı zararlı düşünceler ile yalan haberler yaymaları gösterilmişti. Böylece hükümet basın kanunu ile yetinmeyerek ilave önleyici yetkiler almıştı²⁴. Buna dayanan hükümet pek çok gazeteyi kapatmıştı²⁵.

Bununla da yetinilmeyerek, I. Meşrutiyet'in ilanı arifesinde çıkan olayları bahane gösterilerek Mahmud Nedim Paşa'nın sadareti döneminde 11 Mayıs 1876 tarihinde Sansür Kararnamesi ilan edilmişti. Buna göre, Matbuat İdaresi gazeteleri tamamen kontrol altına almak için bunları takip edecekti. Bu tarihten itibaren yayınlanacak gazeteler basılmadan önce İstanbul'da Matbuat İdaresi eyaletlerde ise yerel idarenin tayin edeceği bir memur tarafından incelenecekti. Artık, Osmanlı ülkesindeki basın çıkmadan önce sansür edilecekti²⁶. Ancak, Sansür Kararnamesi'nin yayınlandığı gün öğrencilerin eylemlere başlaması üzerine bu kararname yürürlükten kaldırılmıştı.

I. Meşrutiyet'in ilanından sonra yürürlüğe konan Kanun-ı Esasi ile "matbuat kanun dairesinde serbest" bırakılmıştı²⁷. Fakat, bu maddeye rağmen 1864 tarihli Matbuat Kanunu ile 1867 tarihli kararnamenin getirdiği kısıtlamalar devam etmişti.

Dahiliye Nezareti Matbuat Kalemi'nin hem ülke içi, hem de ülke dışındaki yayınlarla ilgilenmekte yetersiz kalması üzerine 1882 tarihinde Hariciye Nezareti'ne bağlı ve müsteşarın gözetiminde Matbuat-ı Hariciye Kalemi kurulmuştu. Yabancı muhabirler adlarını bu kaleme kaydettirecekler ve yalan haber yazmaları halinde birincisinde ikaz, ikincisinde adları ilan ve üçüncüsünde ülke dışına çıkarılacaklardı²⁸.

²³ Fatmagül Demirel, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür** s. 17-18.

²⁴ Cevdet Kudret, **Abdülhamid Sansürü**, İstanbul 1977, s. 7.

²⁵ Fatmagül Demirel, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür** s. 12-13.

²⁶ Servet İskit, **Türkiye'de Matbuat idareleri ve Politikaları**, İstanbul 1943, s. 50.

²⁷ 1876 tarihli Osmanlı Kanun-ı Esasisi, madde 12.

²⁸ Nesimi Yazıcı, "Sadrazam Kamil Paşa'nın Yabancı Basınla İlgili Bazı Görüşleri", **Bekir Kütükoğluna Armağan**, İstanbul 1991, s. 417.

1864 tarihli Basın Kanunu, II. Abdülhamid döneminde yürürlükte kalırken, 1857 tarihli Matbaalar Nizamnamesi yerine, basılacak her şeyi daha iyi kontrol edebilmek için, 1888 yılında yeni bir Matbaalar Nizamnamesi yürürlüğe konmuştu. Bu nizamnamenin kapsamı 1895 yılında daha da genişletilmişti²⁹.

III- TÜRKÇE OLMAYAN GAZETELERİ KONTROL ÇABALARI

Bütün gazeteler üzerinde kontrol sağlanırken Türkçe olmayan gazeteler üzerinde de hassasiyetle durulmuştu. Şöyle ki, 1878 tarihinde Matbuat Müdürünün sadarete gönderdiği raporda, Matbuat Müdürlüğü'nün Muayene-i Matbuat ve Umur-ı Adıyye-i Matbuat adlarıyla iki kısma ayrılması, Matbuat-ı Muayene Kalemi'nin müdür muavininin yönetimi altında Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, Rumca, İngilizce, Rusça ve Ermenice gazetelerin yayınlarını kontrol için bir kurulun teşkili gereğine işaret edilmişti³⁰. Bu çabalara rağmen, 1890'lı yıllarda Sansür memurlarına ayrılan paranın yetmediği için özellikle Rumca ve Musevice gazetelerin istenilen düzeyde denetlenemediği görülmektedir³¹.

Sansür edilen bazı yayınlar bu engeli aşmak için yurtdışında yayınlama yoluna gidilebiliyordu. Mesela, 1882 yılında sansür edilen kısımları çıkarılmak şartıyla Rumca Tarih-i Osmanî kitabının Yorgi Kaçilidis tarafından yayınlanmasına izin verilmişti. Ancak kitabdaki istenilenler çıkarılmadığı gibi bazı ilaveler de yapılarak Atina'da Tarih-i Mücmel-i Devlet-i Aliyye adıyla bastırılmıştı. Fakat, bu kitabın Matbuat Müfettişi Vapuridi Efendi tarafından tesbit edildiğinden bu eserin Osmanlı Devleti'ne girişi yasaklanmıştı³². Türkçe yayınlar yasakları aşmak için Mısır, Bulgaristan, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde bastırılırken; Rumca eserlerin basımı için Yunanistan tercih edilmekte idi.

²⁹ Fatmagül Demirel, *II. Abdülhamid Döneminde Sansür*, İstanbul 1996, s. 16.

³⁰ Fatmagül Demirel, *II. Abdülhamid Döneminde Sansür*, İstanbul 1996, s. 19-20.

³¹ Fatmagül Demirel, *II. Abdülhamid Döneminde Sansür*, İstanbul 1996, s. 23.

³² Necdet Sakaoğlu, "110 Yıl Önceki Matbuat Yasakları", *Tarih ve Toplum Dergisi*, sayı 124, Nisan 1994, s. 220.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BASINI

Tanzimat döneminde gelişen basın hayatı yine bu dönemde başlayan yasaklarla darbe almıştı. II. Abdülhamid döneminde basın üzerindeki kontrol daha da ağırlaştırılmıştı. Ancak, II. Meşrutiyet'in ilanı ile sansür kalkmış ve basın birdenbire canlanmıştı. 1908 yılı başlarında, Osmanlı Devleti'nde 120 gazete yayınlanırken bu rakam II. Meşrutiyet'in ilk yedi ayında 730'a ulaşmıştı. Bunun 308'ini salt Türkçe, 41'i Türkçe-Arapça, 20'si Türkçe-Fransızca ve 16'sı Türkçe-Rumca'ydı. Diğer dillerde çıkan gazetelerin en fazlası 109 ile Rumca idi. Bunu Arapça 67, Fransızca 36, Ermenice 34, Yahudice 19, Bulgarca 11, Arnavutça 5, Sırpça 4 vs. takib ediyordu³³.

Osmanlı Meclisi, 16 Temmuz 1909 tarihinde kabul ettiği Matbuat Kanunu ile basınla ilgili hemen hemen bütün tahditleri kaldırdı. Bu yeni kanun ile ruhsat alma mecburiyeti kaldırıldı. Muayyen suçlardan mahkumiyeti olmayan 25 yaşından büyük vatandaşların gazete çıkarması için bir beyanname verip makbuz alması kafi idi. Ancak, bu kanunda kısa süre sonra değişiklikler yapılarak tekrar müsamahasız bir basın rejimi oluşturuldu³⁴.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesiyle beraber basına sansür uygulanması yeniden başlamıştır. 1914 tarihli Sansür Talimatnamesi'ne göre, seferberliğin ilanı ile beraber muhaberat ve matbuat Harbiye Nezareti tarafından sansür edilmeye başlanacak ve bunun için de İstanbul ve önemli görülen yerlerde merkezler açılacaktı. Savaş sonrasında da örfi idare uyguladığımız dönemlerde sansür devam ettirilmiştir³⁵.

³³ Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul 1992, s.54.

³⁴ Hasan Refik Ertuğ, "Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti", **Yeni Türkiye**, İstanbul 1959, s. 185.

³⁵ Alpay Kabacalı, "Sansür Tarihiyle İlgili İki Belge", **Tarih ve Toplum**, XI, sayı 66, Mayıs 1989, s.10-11.

IV- RUM BASINININ ÖZELLİKLERİ

A- Gazetelerin Yayınlanması İçin Prosedür

1 - Yayın İçin Müracaat

Osmanlı Devleti'nde bir gazete ve derginin yayınlanabilmesi için ilk önce ruhsat alması gerekiyordu. Bunun için ruhsat almak isteyen şahıs veya kurum çıkaracağı gazetenin adını, hangi konulardan bahs edeceğini, gazetenin yayınlanacağı zaman dilimini belirterek Dahiliye Nezareti Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü'ne müracaat ederdi. Müracaat akabinde, Matbuat-ı Dahiliye Müdürü, Dahiliye Nazırı'nı başvurudan haberdar ederek, gazetenin yayınlanması prensip olarak "tasvib olunduğu takdirde", ruhsat isteyen şahıs ve yayın organının ahvalinin tahkiki için Zabtiye Nezareti'ne keyfiyetin havalesi gerektiğini bildirirdi³⁶.

Ruhsat istenilen bir yayının eğitimle ilgili olması halinde, önce Maarif Nezareti'nden görüş alındıktan sonra Zabtiye Nezareti'nden ruhsat isteyen hakkında tahkikat yapılması istenirdi. Bu konuda güzel bir örnek, 1898 yılında yaşanmıştı. İstanbul'da çocuklara mahsus olmak ve on beş günde bir Rumca yayınlanmak istenen İroikos Kozmos adlı dergi hakkında önce Maarif Nezareti'nden görüş alınmıştı. Maarif Nezareti de diğer tahkikatlar yapıldıktan sonra kendilerince bu derginin yayınlanmasında bir mahzur olmadığını belirtmişti. Bundan sonra da Matbuat-ı Dahiliye Müdürü, Zabtiye Nezareti'nden ilgili şahıslar hakkında tahkikat yapılması hakkında süreci başlatmıştı³⁷. Maarif Nezareti, yayınlanacak dergilerin yayınlarında dikkat etmeleri için özel şartlar da ihdas edebilirdi. Mesela, 1896 yılında Çiftçi dergisine ruhsat verilirken Maarif Nezareti, okul öğrencilerinin ve kadınların gönderdiği her türlü evrağın dergide yer verilmemesini kayıt altına aldırılmıştı³⁸.

2 - Zabtiye Nezareti Tarafından Yapılan Soruşturma

Dahiliye Nezareti bir gazete çıkarmak için ruhsat isteyen şahıs hakkında tahkikata lüzum görürse bunu Zabtiye Nezareti'ne bildirir ve soruşturma süreci

³⁶ Filolobiki İhu gazetesinin neşri için ilk müracaat üzerine yapılan işlemler için, Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü'nden Zabtiye Nezareti'ne 20 Cemaziyelevvel 1310(10 Aralık 1892) tarihinde gönderilen tezkere; BOA, İrade-i Dahiliye, 1310, B, 10, no: 9.

³⁷ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nden Dahiliye Nazırına yazılan 12 Muharrem 1316(2 Haziran 1898) tarihli müzekkere; BOA, İrade-i Dahiliye, 1316 S 26, no: 15.

³⁸ Maarif Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 19 Cemaziyelevvel 1314 tarihli tezkere; BOA, İrade-i Dahiliye, 1314 C 8, no: 11.

başlardı. Bu süreç için güzel bir örnek 1907 tarihinde İstanbul'da yayınlanmak istenen İmra gazetesi için yapılan soruşturma idi. Osmanlı Devleti vatandaşı Aristo Dimos Kaloitos Efendi Rumca olarak resimli ve günlük bir gazete çıkarmak istemişti. Bunun müracaatı Dahiliye Nezareti tarafından uygun bulunmuş, ancak Aristo Efendi'nin "gazete çıkaracaklarda vücudu iktiza eden evsafı haiz olup olmadığının tahkik ve kefalet-i kaviyeye rabtı ile neticesinin inbası ve icab eden beyannamenin ahz ve irsali" Zabtiye Nezareti'nden talep etmişti. Bunun üzerine Zabtiye Nezareti İstanbul Polis Müdüriyeti'ne tahkikat evraklarını havale etmişti. İstanbul Polis Müdüriyeti de, Aristo Efendi'nin ikametinin bulunduğu Beyoğlu Polis Meclisi Riyaseti'nden devlet tarafından icrası lazım gelen tahkikatın yapılmasını 28 Mayıs 1323(10 Haziran 1907) tarihinde istemişti³⁹. Daha sonra, Aristo Efendi'nin Galata'da yaşaması dolayısıyla tahkikat Galata Başkomiserliği'ne 11 Haziran 1907'de gönderilmişti. Galata Başkomiserliği 9 Haziran 1323(22 Haziran 1907) tarihinde Aristo Efendi'nin şahsı hakkında tamamladığı tahkikatta şunlara yer verilmişti: Aristo Efendi sülalecek İstanbullu olup Osmanlı Devleti'nin Rum Cemaati'ndendir. 12 Şubat 1291(24 Şubat 1876)'de Kandilli'de doğmuş ve buradaki Rum Sıbyan Mektebi'nde ilk tahsilini tamamlamıştır. Fener'deki Rum Mektebi'nden diploma ile mezun olduktan sonra Beyoğlu, Kumkapı ve Balat Rum mekteplerinde öğretmenlik yapmıştır. Beş yıl Kostantinopolis gazetesinde yazarlık ve dört ay Dosporis gazetesini müdürlüğünde bulunmuştur. Rumca, Türkçe ve Fransızca okur-yazar ve konuşur. Hiçbir kötü hali olmayıp gazete çıkarmak için kanuni evsafa uygun ve hukuk-ı şahsiyeye tasarruf olduğu anlaşılmıştır⁴⁰.

Aristo Efendi hakkındaki ikinci tahkikat ise ikamet ve iş yeri ile ilgili idi. Bu araştırmaya göre Aristo Efendi Beyoğlu'nda Dalya Sokağında 8 numaralı evde müsteciren ikamet etmektedir. İşyeri ise Galata'da Tüccar Hanı 32 numaralı odadadır. Bu soruşturmaya göre de Aristo Efendi'nin gazete çıkarmasında bir mahzur görülmemiştir. Ayrıca, beyanname ve kefalet senedi alınmıştır⁴¹. Bazı soruşturmalarda ruhsat istenen gazete ve derginin hangi matbaada basılacağı bilgisine de yer verilirdi⁴².

³⁹ Dahiliye Nazırı'nın 24 Rebiülahir 1325(6 Haziran 1907) tarihinde Zabtiye Nezareti'ne yazdığı tezkere; **BOA, ZB, 21/77**.

⁴⁰ Beyoğlu Polis kademelerince gerçekleştirilen tahkikat evrakı; **BOA, ZB, 21/77**.

⁴¹ Aristo Efendi'nin İkamet ve işyeri hakkında yapılan tahkikat evrağı; **BOA, ZB; 2/77**.

⁴² Panorama adlı günlük gazete ruhsatı için yapılan 1908 tarihli soruşturmada bu gazetenin Galata'da Perşembe Pazarı'nda Saatçılar Caddesi'nde bulunan Aristodlos Matbaası'nda ücretle basılacağı bilgisine de yer verilmişti (**BOA, ZB, 24/38**).

Aristo Efendi'nin şimdiye kadar kötü bir haline rastlanmadığı, kanunlara aykırı eser yayınlamayacağı ve kanuna aykırı bir durum ortaya çıkarsa verilecek cezanın tarafına aid olduğunu beyan ederek ona kefil olan Yanko Veledi Yorgo Yorgayadis Efendi idi. Yanko Veledi Yorgo Yorgayadis Efendi, Galata'da Hav-yar Hanı'nda hınta tüccarı idi. Bu kefaletin doğruluğu da Yorgi Karistos ve Dimitri Pavli tarafından tasdik edilmişti⁴³.

Polisin bütün işlemlerini tamamlaması üzerine İstanbul Polis Müdürü, Aristo Dimos Efendi'nin tahkikat evraklarının tamamını bir üst yazı ile Zabtiye Nezareti'ne bildirmişti⁴⁴.

Ruhsat isteyen şahıs hakkında tahkikatını tamamlayan Zabtiye Nezareti, şahsın sabıkası olmadığını tesbit edip, kefaletname ve şehadetnameleri Dahiliye Nezareti Matbuat-ı Dahiliye Müdüriyeti'ne bildirirdi. Bu evrakların tamam olması üzerine Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü ruhsatın verilmesinin uygun olduğunu Dahiliye Nazırı'na bildirirdi⁴⁵. Daha önce bir gazetenin imtiyaz sahibi olanlar hakkında Zabtiye Nezareti yeniden tahkikat yapmaya ihtiyaç duymazdı. Mesela 1901 tarihinde Vizantis gazetesinin imtiyazını almak isteyen Karidis Efendi İzmir'deki bir gazetenin imtiyaz sahibi olduğunu beyan etmesi üzerine yeniden tahkikat yapılmamıştı. Ancak, Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü'nde imtiyaz sahibi olduğuna dair bir kayıt bulunmadığı için yeniden tahkikat yapılmasının Zabtiye Nezareti'nden istenmesi gerektiği belirtilmişti⁴⁶. Eğer daha önce bir gazete çıkarmak için ruhsat alan ve bu sırada tahkikat yapılarak kefalete rabt edildiği kayıtlardan anlaşılırsa yeniden tahkikat icrasına lüzum görülmezdi. Mesela, İzmir gazetesi sahibi Hakkı Efendi, bu gazetesini Türkçe ve Rumca olarak yayınlamak için müracaat ettiği yeni bir tahkikata lüzum görülmemişti⁴⁷.

⁴³ Yanko Veledi Yorgi Yorgiyadis'in Aristo Efendi hakkındaki 7 Haziran 1323 (20 Haziran 1907) tarihli kefalet senedi; **BOA, ZB**, 21/77.

⁴⁴ İstanbul Polis Müdürü'nün Zabtiye Nezareti'ne gönderdiği 12 Haziran 1323(25 Haziran 1907) tarihli tahrirat; **BOA, ZB**, 21/77.

⁴⁵ Filolobiki İhu gazetesinin neşri için Zabtiye Nezareti'nin tahkikatını tamamlaması üzerine Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğünden Dahiliye Nazırına 25 Cemaziyelahir 1310 (14 Ocak 1893) tarihinde gönderilen müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310, B, 10, no 9.

⁴⁶ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına 24 Rebeülahir 1319 (10 Ağustos 1901) tarihinde gönderdiği müzekkere; **BOA, ZB**, 18/47.

⁴⁷ Aydın Vilayeti Valisi'nin 23 Muharrem 1316 (13 Haziran 1898)tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazdığı tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 RA, 7, no: 5.

3- Ruhsat'ın verilmesi

Polisin yaptığı soruşturmanın Zabtiye Nezareti tarafından bildirilmesi üzerine, Matbuat-ı Dahiliye Müdüriyeti durumu Dahiliye Nazırı'na bir müzekkere ile arz ederdi. Dahiliye Nazırı, bu müzekkereyi de leffen Sadarete takdim ederek yapılan işlemler sonunda ruhsat verilmesi gerektiğini belirtirdi⁴⁸. Konudaki evrakları son olarak inceleyen Sadrazam ruhsat verilmesi için yazdığı tezkerıyla beraber, Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü müzekkeresi ve Dahiliye Nezareti'nin tezkeresini de leffen Padişaha takdim ederdi⁴⁹.

Sadaret yapılan işlemlerde bir eksiklik tespit eder veya ilave bir tedbir alınmasını isterse bu işlemler yeniden tanzim edilirdi. Mesela, Avyi gazetesine ruhsat verilirken Sadaret, bu gazetenin hiçbir ad adı altında hükümetten para istememesini şart koşmuştu. Bu olay şu şekilde cereyan etmişti: 1897 yılında Rumca Avyi adlı bir gazete yayınlamak için Armurlu Efendi müracaatta bulunmuştu. Zaptiye Nezaretince hakkında yapılan tahkikat sonunda gazete çıkarmaya uygun bulunup kefalet senediyle şahadetnamesi Dahiliye Nezareti'ne gönderilmişti⁵⁰. Dahiliye Nezareti, ruhsat verilmesi için konuyu 13 Cemaziyelevvel 1315(10 Ekim 1897)'te Sadarete bildirmiş⁵¹, ancak, Sadaret alınan senedi yeterli görmemiş ve Armurlu Efendi'nin hükümetten "tahsisat ve iane namıyla bir şey talep etmeyeceğine dair" yeni bir senet alınmasını 1 Teşrinievvel 1313 (13 Ekim 1897) tarihinde istemişti. Bu istek doğrultusunda yeni senet alınmıştı⁵².

Sadrazam tarafından yapılan hazırlıkların yeterli görülmesi üzerine, 1909 tarihine kadar, ruhsat için son karar mercii olan Padişahın tasdiki gerekiyordu. Evraklar Padişah tarafından incelenerek uygun görülürse, ruhsat verilmesi için irade sadır olurdu⁵³. Böylece Padişah tarafından da uygun görülen neşriyatın yayınlanması için ruhsat alınmış olurdu.

⁴⁸ Filolobiki İhu risalesinin ruhsat verilmesi için Dahiliye Nazırı'nın Sadarete yazdığı 2 Receb 1310 (20 Ocak 1893) tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310, B, 10, no 9.

⁴⁹ Filolobiki İhu risalesine ruhsat verilmesi için Sadrazamın Padişaha yazdığı 7 Receb 1310 (25 Ocak 1893) tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310, B, 10, no 9.

⁵⁰ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırı'na gönderdiği 29 Rebiülevvel 1315 (27 Eylül 1897) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye** 1313 ZA 28, no: 19.

⁵¹ Dahiliye Nazırı'nın 13 Cemaziyelevvel 1315(10 Ekim 1897)'te Sadarete gönderdiği tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye** 1313 ZA 28, no: 19.

⁵² Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırı'na gönderdiği 26 Cemaziyelevvel 1315(23 Ekim 1897) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye** 1313 ZA 28, no: 19.

⁵³ Filolobiki İhu risalesine ruhsat verilmesi hakkında II. Abdülhamid'in 10 Receb 1310(28 Ocak 1893) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310, B, 10, no 9.

Bu ruhsat alma sürecinde bazı istisnai durumlar da yaşanabilirdi. Şöyle ki, Osmanlı Devleti'nde gazete çıkarmak isteyen bazı yabancılar büyükelçilikler vasıtasıyla tahkikat, senet ve kefalet gibi muameleleri beklemeden ruhsat alma şansına sahip olabiliyordu. Mesela bu konuda iyi bir örnek Enrot gazetesi için yaşanmıştı. Paris gazeteleri yazarlarından seyahat için İstanbul'a gelmiş olan Popilyo ve Larda adlı iki şahıs bu gezi intibalarıyla ilgili olarak Türkçe , Rumca ve Fransızca olarak Enrot adlı tek sayılık bir gazete çıkarmak için Osmanlı yönetimine müracaat etmişlerdi. Bu gazeteye ruhsat verilmesi için Fransa'nın İstanbul Büyükelçiliği de devreye girerek ruhsatın hemen verilmesi için bir "iltimas" yapılmasını istemişti. Bunun üzerine Hariciye Nazırı ile Sadrazam, bu gazetenin yayını için yapılması gereken uzun prosedür yerine pratik bir çarenin bulunmasını istemişlerdi. Bu istek doğrultusunda bir çalışma yapan Dahiliye Nezareti ile Matbuat-ı Dahiliye Müdüriyeti'nin teklifi üzerine, sadece seyahat esnasındaki intibalara yer verilmesi, tek sayı olarak çıkarılması ve basımdan önce muayene edilmesi şartıyla Enrot gazetesinin tahkikat yapılmadan yayınlanabileceği çaresi bulunmuştu⁵⁴.

Basın alanında verilen bütün ruhsat alanların kayıtlarının tutulması zarureti ortaya çıkmış ve ruhsat sahibi olanlara dair Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü'nde kayıtlar tutulmuştu⁵⁵.

4- Ruhsatlı Gazetelerin İcarla Başkası Tarafından Yayınlanması

Ruhsat alan şahıs gazeteyi başkasına ücret karşılığında icara verebilirdi. Mesela, 1896 tarihinde Nea Epiteorisis gazetesinin ruhsatı Evaniklos Papadopoulos Efendi'ye aitti. Fakat bu gazete Müdür-i Mesulü ve başyazarı İspiridon Karayanidi Efendi tarafından aylık altı adet Osmanlı lirası karşılığında icara alınarak yayınlanmakta idi⁵⁶.

5- Ruhsatların Sadece Bir Kişi Üzerine Olma Şartı

Bir yayın organının ruhsatı sadece bir kişi üzerinde bulunabilirdi. Birden çok şahsın ortak olarak ruhsat sahibi olmaları mümkün değildi. Mesela, İzmir'de Proodos gazetesi sahibi Eksenefon Bağcıoğlu'nun imtiyaz hakkını Laza-

⁵⁴ Dahiliye Nazırı'nın Sadaret'e yazdığı 27 Zilhicce 1312 (21 Haziran 1895) tarihli tezkere; **BOA, Y.A.Res**, 75/89, lef 2

⁵⁵ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına 24 Rebeülahir 1319 (10 Ağustos 1901) tarihinde gönderdiği müzekkere; **BOA, ZB**, 18/47.

⁵⁶ İspiridon Karayanidi Efendi'nin 29 Teşrinisani 1311 (11 Aralık 1895) tarihli dilekçesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

ris Stamatiadi ve Dimitri Yuvanoviç'e devr etmek istediği Aydın Vilayeti tarafından bildirilmiş, ancak, Dahiliye Nezareti "iki kişiye bir gazete imtiyazı itasının usul ve nizama muhalif olduğunu" bunlardan birine devrini tercih etmesi gerektiğini cevaben bildirmişti⁵⁷. Bunun üzerine Lazaris İstimadiyadi Efendi seçilerek devr işlemleri onun üzerine yapılmıştı⁵⁸. Veraset yoluyla intikal eden gazetelerde de aynı usulün uygulandığını görmekteyiz. Mesela, Fransızca Monitor ve Rumca Tahidromos gazetelerinin imtiyaz sahibi Mösyö Bilis'in ölmesi üzerine bu gazeteler miras yoluyla iki oğluna kalmıştı. Onlar da bu gazetelerin imtiyazının amcaları Jorj Bilis'e verilmesini istemişler ve gerekli muameleler yapıldıktan sonra bu devir işlemi gerçekleşmişti⁵⁹.

6- İzin Verildiğinde Yayınlanmayan Gazeteler İçin Yeni Ruhsat Alınması Şartı

Ruhsat alınmasına rağmen herhangi bir sebeble yayına devam edilmemesi halinde yeniden izin alınması gerekiyordu. Mesela, 1898 yılında Türkçe-Rumca İzmir gazetesi için izin alan Hakkı Efendi, Rumca harfleri temin edememesi ve matbaa bulunamaması dolayısıyla bu gazeteyi yayınlamamıştı⁶⁰. 1905 tarihinde ise tekrar müracaat ederek, gazetenin eksiklikleri giderilerek yayınlanması için yeniden izin istemiş ve bu izin kendisine verilmişti⁶¹.

7- Yayın Politikasında Değişikliğin İzne Tabi Olması

Bir yayın organının yayın politikasında köklü bir değişiklik yapılmak istenildiğinde bununla ilgili izin alınması zarureti mevcuttu. Mesela, otuz seneyi aşkın bir süre yayın hayatına devam etmekte olan Kostantinopolis gazetesi imtiyaz sahibi Nikolaidi Efendi 1898 yılında gazetesini resimli olarak yayınlamaya karar vermişti⁶². Bu müracaat Matbuat-ı Dahiliye Müdürü tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmiş ve Zabtiye Nezareti'nden yeni bir tahkikat yapılmasına

⁵⁷ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 28 Zilhicce 1324(12 Şubat 1907) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1325 M 6, no:6.

⁵⁸ Sadrazamın 3 Muharrem 1325(16 Şubat 1907) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 6 Muharrem 1325 (19 Şubat 1907) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1325 M 6, no:6.

⁵⁹ Sadrazamın 13 Rebiülevvel 1326 (15 Nisan 1908)tarihli tezkeresi ve Padişahın 25 Rebiülevvel 1326(27 Nisan 1908) tarihli iradesi;**BOA, İrade-i Dahiliye**, 1326 R 25, no: 14.

⁶⁰ Dahiliye Nazırı'nın Sadaret yazdığı 5 Rebiülevvel 1323 (10 Mayıs 1905)tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1323 R 19 no: 18.

⁶¹ Sadrazamın 15 Rebiülevvel 1323(20 Mayıs 1905) tarihli tezkeresi ile II. Abdülhamid'in 19 Rebiülevvel 1323(20 Mayıs 1905) tarihli iradesi; **BOA,İrade-i Dahiliye**, 1323 R 19, no: 18.

⁶² Kostantinopolis gazetesi imtiyaz sahibi Nikolaidi Efendinin 11 Temmuz 1314(23 Temmuz 1898) tarihli arzualı; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 R 17, no: 13.

ihtiyaç duyulmamıştı. Konunun sadrazam tarafından II. Abdülhamid'e bildirilmesi üzerine Kostantinopolis gazetesinin resimli olarak yayına geçmesine müsaade edilmişti⁶³. İstanbul'da günlük olarak Rumca yayınlanan Proodos gazetesi diğer emsalleri gibi resimli olarak yayın yapmak istediğinde, bu müracaat Dahiliye Nezareti vasıtasıyla Sadarete bildirilmiş ve padişah tarafından uygun görülerek yeni şekilde yayınına izin verilmişti⁶⁴.

8- Ruhsatların Devri

Yayınlanmakta olan bir gazetenin imtiyaz sahibi üzerindeki gazeteyi başka birine devr etmesi halinde, yeni sahibi hakkında da ruhsat verilme süreci yeniden tekrarlanırdı. Örnek olarak Yunanistan vatandaşı Kariola isimli şahıs Selanik'te Rumca olarak çıkardığı Faros Thesoloniki adlı gazeteyi kendisinin Yunanistan'a gitmesi üzerine oğlu Nikola Kariola'ya devr etmişti. Bu konuda yapılan müracaat Selanik Valiliğince Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti. Gerekli tahkikat tamamlanıp kendisinden senet alınmasından sonra gazetenin Nikola Kariola'ya devri II. Abdülhamid tarafından uygun görülmüştü⁶⁵. Diğer bir örnek te İstanbul'da günlük olarak yayınlanan Rumca Proodos gazetesinin sahibi Todoraki Mavragani Efendi, imtiyaz hakkını İpatiyos İspanudis Efendi'ye terk eylediğini Dahiliye Nezareti'ne bildirerek gerekli işlemlerin yapılmasını istemişti. Bunun üzerine İpatiyos Efendi hakkında Zabtiye Nezareti tarafından tahkikat yapılmış⁶⁶, elinden senet alınarak gerekli işlemler tamamlanmış ve II. Abdülhamid tarafından da devr işlemi tasdik edilmişti⁶⁷.

9- Taşra Yayınları İçin Alınan Özel Tedbirler

1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi'ne göre, İstanbul dışındaki eyaletlerde gazete veya dergi yayınlamak isteyenler Vilayete müracaat edeceklerdi. Valilik, ruhsat talebinde bulunan Osmanlı vatandaşı ise Maarif Nezareti'ne, yabancı uyruklu ise Hariciye Nezareti'ne bildirecekti. Bütün işlemleri tamamlandıktan son-

⁶³ Sadrazamın 6 Rebiülahir 1316 (24 Ağustos 1898)tarihli tezkeresi ile II. Abdülhamid'in 17 Rebiülahir 1316 (4 Eylül 1898)tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 R 17, no: 13.

⁶⁴ Sadrazamın 1 Kanunusani 1322(14 Ocak 1907) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 3 kanunusani 1322(16 Ocak 1907) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1324 Z 2, no: 1.

⁶⁵ Sadrazamın 8 Şevval 1316(19 Şubat 1899) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 16 Şevval 1316 (27 Şubat 1899) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 L 16, no: 5.

⁶⁶ Dahiliye Nazırı'nın 25 Şaban 1321(16 Kasım 1903) tarihinde Sadarete gönderdiği tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1321 L 17, no: 10.

⁶⁷ Sadrazam'ın 17 Ramazan 1321(7 Kasım 1903) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 17 Şevval 1321(6 Ocak 1904) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1321 L 17, no: 10.

ra ruhsat senedi de ilgili eyalet valiliğine gönderilecekti⁶⁸. Gazete sahibi veya mesul müdürü her nüsha yayınlandığında üzerini imzalayarak eyalet valiliğine takdim edecekti⁶⁹.

Daha sonra, II. Abdülhamid döneminde taşrada yayınlanacak basın organları için buldukları yerin özelliklerine ve hassasiyetine göre ilave tedbirler ortaya konmuştu. Mesela 1895 tarihinde Girid Metropolidhanesi tarafından Voskos adlı bir dergiyi yayınlanmak üzere ruhsat talep edilmesi üzerine, Dahiliye Nezareti, bu hususta Matbuat Nizamnamesi'ne göre gerekli işlemlerin yapılmasını Girid Vilayeti'nden isterken, Girid'in "suret-i keyfiyet ü hususiyet ve ehemmiyet-i mevkiiyeye nazaran" bir de mutalaa gönderilmesini istemişti⁷⁰. Voskos dergisinin "münderecatının taht-ı temine" alınıp⁷¹, Girid Valiliğince gerekli işlemlerin tamamlanması üzerine, derginin neşri Padişah II. Abdülhamid tarafından da uygun görülmüştü. Ancak, Padişah, derginin zararlı bir yayında bulunması halinde sorumluluğun Fener Patrikhanesi'ne aid olması ve "bu misüllü muamelatın Patrikhane kararına mebni olarak anın haricinde bir şey yapılmaması lazım geleceği" kararına varmıştı. Ayrıca, böyle bir uygulamanın hem devletçe, hem de Patrikhanece memnuniyeti sebep olacağı belirtilmişti⁷². Yani, II. Abdülhamid, derginin yayınında sorumluluğun Girid Metropolithanesi'ne değil, İstanbul Rum Patrikhamesi'ne ait olmasını kararlaştırmıştı.

Osmanlı yönetimi, bir gazetenin yayınlanmasında Osmanlı Devleti'nin aleyhine bir netice çıkacağını tahmin ettiğinde o gazetenin yayınına sınırlama getirirdi. Bu alanda güzel bir örnek Selanik'te yaşanmıştı. Otuz yılı aşkın Selanik'te yaşayan İtalyalı Mösyö Salvator Murator Laverite adıyla Rumca ve İtalyanca bir gazete çıkarmak istemişti. Gazetenin çıkarılması için Selanik Valiliği ve Dahiliye Nezareti olumlu görüş bildirmesine rağmen, II. Abdülhamid, İtalyanların Balkanlarda ve özellikle Arnavutluk taraflarındaki Osmanlı Devleti aleyhine yaptığı faaliyetlerden dolayı, 1902 tarihinde Laverite gazetesinin sadece Rumca olarak çıkmasına izin vermişti⁷³.

⁶⁸ 1864 tarihli **Maatbuat Nizamnamesi**, m. 2.

⁶⁹ 1864 tarihli **Maatbuat Nizamnamesi**, m. 4.

⁷⁰ Dahiliye Nezareti'nden Sadarete gönderilen 4 Rebiülevvel 1313 (25 Ağustos 1895)tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1313 RA 29, no: 42.

⁷¹ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına gönderdiği 8 Safer 1313(31 Temmuz 1895) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1313 RA 29, no: 42.

⁷² II. Abdülhamid'in 29 Rebiülevvel 1313(19 Eylül 1895) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1313 RA 29, no: 42.

⁷³ Sadrazamın 5 Şaban 1320 (7 Kasım1902)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 18 Şaban 1320(20 Kasım 1902) tarihi iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1320 S 18, no: 15.

10- Sansür Uygulanması ve Gazetelerin Yayın İçin Özel İzin Şartları

Ülkedeki bütün basın organlarını devamlı kontrol eden Osmanlı yönetimi özellikle II. Abdülhamid döneminde bunu daha da sıklaştırmıştı⁷⁴. “Usul ve muamelata ve Matbaalar Nizamnamesi” hükümlerine tabi olmak ve yayınlanmadan önce kontrol edilmek hükümlerine ek şartlar da getirilebilirdi. Mesela 1896 yılında ziraat konusunda neşredilecek Çiftçi dergisine ruhsat verilirken Maarif Nezareti'nin teklifiyle, “diyânet ve siyaset ve adâb-ı umumiye cihetle kelimat ve fıkârât-ı gayr-i layika ve takyidat ve şahsiyât ve manası mübhem her nev' mebâhis ve fıkârât ve mekâtib şâkirdanı ve nisvân tarafından gönderilen her türlü varak ve makalât derc olunmamak ve muayene memuru tarafından tay ve ihraç olunan mevâd hakkında ita-yı malumat ve beyan-ı mutalaat edilmemek ve ihraç olunan fıkârlara risalenin hîn-i tab'ında nokta konulmamak ve yahut beyaz çıkarılmamak ve ba-ruhsat-ı resmiye matbu' nüshanın kable'n-neşr tatbikatı icra ve tasdik edilmedikçe neşr edilmemek ve her cüzünden beşer nüsha-i matbuası Maarif Nezareti'ne ita olunmak ve resail-i mevkutenin tadadıyla meşâğil encümenin tekessür etmesi hasebiyle hacmi yirmi dört sahifeyi tecâcüz etmemek üzere ihdas ve neşri”⁷⁵ ne karar verilmişti⁷⁶.

Vilayetlerde sansür uygulamaları Vilayet mektubcusu ve tercümanı tarafından yapılırdı. Ancak, bu şahıslar, yayınlanacak gazetenin diline vakıf olmadıkları zaman başka bir devlet kurumundan ve özellikle Maarif tercümanlarından faydalanılırdı. Mesela, 1902 tarihinde, otuz yılı aşkın Selanik'te yaşayan İtalyalı Mösyö Salvator Murator Laverite adıyla Rumca ve İtalyanca bir gazete çıkarmak istemişti. Fakat, Vilayet mektubçusu ve tercümanı, bu dillere vakıf olmadıklarından bu yayını sansür etmelerinin mümkün olmadığı ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine Selanik Valiliği sansür işleminin Rum ve İtalyan dillerine aşına

⁷⁴ II. Abdülhamid, sadece Rumca gazetelere değil Türkçe gazetelere de çok sıkı bir sansür uygulamıştır. Bunun dışında yurtdışında yayımlanan Türkçe gazeteleri de takip ettirerek bunlardan istemediklerinin Türkiye'ye girişini yasaklamıştı. Bu konuda iyi bir örnek için bakınız; Halil Bal, “Ethem Ruhi Balkan ve Filibe'de yayınladığı Balkan Gazetesi”, **Balkanlarda İslam Medeniyeti Milletlerarası Kongresi Tebliğleri (21-23 Nisan 200, Sofya)**, İstanbul 2002, s. 363-369. II. Abdülhamid sadece basını değil tiyatroları da sansüre tabi tutmuştu (Fatmagül Demirel, “II. Abdülhamid Dönemi Tiyatro sansürü”, **Toplumsal Tarih**, sayı 63, yıl 1999, s. 36-43).

⁷⁵ Maarifi-i Umumiye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 19 Cemaziyelevvel 1314 (26 Ekim 1896) tarihli tezkeresi; BOA, **İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8, no: 11. Sadrazamın 1 Cemaziye-lahir 1314 (7 Kasım 1896) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 8 Cemaziye-lahir 1314 (14 Kasım 1896) tarihli iradesi; BOA, **İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8, no: 11.

⁷⁶ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 24 Receb 1320 (27 Ekim 1902) tarihli tezkeresi; BOA, **İrade-i Dahiliye**, 1320 S 18, no: 15.

Maarif tercümanları tarafından yapılmasını kararlaştırmıştı⁷⁷. Sadaret tarafından da uygun görülen bu uygulama II. Abdülhamid tarafından da kabul edilmiş ancak padişah, Laverite gazetesinin sadece Rumca olarak çıkmasına izin vermişti⁷⁸.

Bir basın organı yayınlanmasına izin verilirken onun hangi konuları işleyeceği belirtilirdi. Mesela, 1893 yılında Nikolaki Efendi tarafından çıkarılmak istenen haftalık Filolobiki İhu(Edebiyat Sadası) dergisinin “sanayi, fünun ve edebiyattan bahis olmak” üzere yayınlanmasına izin verilmişti⁷⁹.

Haftalık Mecmua-i İlanat gazetesine hükümet aleyhine yayınlar yapmaması ve yaparsa kapatılması şartıyla izin verilmişti. Ayrıca gazetenin her nüshasından ikişer adetini Padişaha takdim edilmesi de istenmişti⁸⁰.

11- Müdür-i Mesul Tayinleri

11.1. Özel Teşebbüs

Bir yayın organı için ruhsat alan imtiyaz sahibi, isterse bu yayın organına bir mesul müdür seçerdi. Ancak, bu mesul müdürün atanması da belli bir süreç sonunda gerçekleşirdi. Mesela, 1894 tarihinde Vizantis gazetesinin sahibi Madam Eleni, gazetesine Panayot Gugoni Efendi’yi mesul müdür olarak seçmişti. Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğüne yapılan müracaat üzerine tayin için işlemleri başlanmış ve Zabtiye Nezareti tarafından “hüsn-i hal eshabından olduğu” anlaşılan Panayot Efendi’den alınan kefalet senediyle şehadetname de Dahiliye Nezareti’ne gönderilmişti⁸². Bu konudaki evraklar, Dahiliye Nazırı vasıtasıyla Sadrazama oradan da Padişaha takdim edilmişti. Sonunda Panayot Efendi’nin Vizantis gazetesine mesul müdür olarak atanması, II. Abdülhamid tarafından da kabul edilmişti⁸³.

⁷⁷ Dahiliye Nazırı’nın Sadarete gönderdiği 24 Receb 1320(27 Ekim 1902) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1320 S 18, no: 15.

⁷⁸ Sadrazamın 5 Şaban 1320 (7 Kasım 1902)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid’in 18 Şaban 1320(20 Kasım 1902) tarihi iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1320 S 18, no: 15.

⁷⁹ Sadrazamın Padişaha gönderdiği 7 Receb 1310(25 Ocak 1893) tarihi tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310 B 10, no 9.

⁸⁰ Fatmagül Demirel, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür**, İstanbul 1996, s: 30.

⁸¹ Sadrazamın 5 Şaban 1320 (7 Kasım 1902)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid’in 18 Şaban 1320(7 Kasım 1902) tarihi iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1320 S 18, no: 15.

⁸² Matbuat-ı Dahiliye Müdürü’nün Dahiliye Nazırına 28 Muharrem 1312 (1 Ağustos 1894) tarihinde gönderdiği tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 S. 25, no: 23.

⁸³ Saadrazamın Padişaha sunduğu 12 Safer 1312 (15 Ağustos 1894) tarihli arz tezkeresi ve II. Abdülhamid’in 23 Safer 1312 (26 Ağustos 1894)tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 S 25, no: 23.

Bazen müdür-i mesul veya ser muharrirler, ruhsat alan şahıstan gazeteyi icar ederlerdi. Mesela, 1896 tarihinde Nea Epiteorisis gazetesinin ruhsatı, Evanniklos Papadopulo Efendi'ye ait olmasına karşılık, bu gazete Müdür-i Mesulu ve başyazarı sıfatını taşıyan İspiridon Karayanidi Efendi tarafından aylık altı adet Osmanlı lirası karşılığında icara alınmıştı. Ancak, bu ücretin çok fazla olması ve masraflarını karşılayamaması dolayısıyla İspiridon Karayanidi Efendi Nea-Efimeris adıyla yeni bir gazete çıkarmak için müracaat etmiş⁸⁴ ve kendisine bu gazeteyi yayınlaması için ruhsat verilmişti⁸⁵.

11.2- Kurumlar

Bir kurum adına çıkan yayın organları için birer mesul müdürlerin atanması gerekiyordu. Bu atama işlemi de yayın için ruhsat alma süreci ile aynı idi. Buna en güzel örnek, Patrikhane Risalesi için atanan müdür-i mesuldu. 1894 yılında Yorgaki Efendi'nin vefatı üzerine Patrikhanece Yanko Tandalidi Efendi'nin yeni müdür-i mesul tayin edilebilmesi tasarlanmış ve gerekli işlemlerin yapılması için Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü'ne müracaat edilmişti. Bu müracaat üzerine, Dahiliye Nezareti'nin talebi doğrultusunda, Zabtiye Nezaretince Yanko Tandalidi Efendi hakkında tahkikat yapılarak, alınan kefaletname ve şahadetname Dahiliye Nezaretine gönderilmişti⁸⁶. Yanko Efendi'nin mesul müdür tayin edilmesi için hiçbir engel olmadığını gören Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü neticeyi Dahiliye Nazırı'na bildirmişti. Dahiliye Nazırı da Yanko Efendi'nin tayini için Sadarete yazmıştı. Atamayı tasvip eden Sadrazam durumu Padişaha bildirmiş ve II. Abdülhamid de Yanko Tandalidi Efendi'nin Patrikhane Risalesi'ne müdür-i mesul tayin edilmesine karar vermişti⁸⁷.

Müdür-i Mesul tayininde bazen Rum Patrikhanesi ile hükümet arasında anlaşmazlık çıkabiliyordu. Mesela, 1907 tarihinde Patrikhane Risalesi'ne Hristaki Babayanî Efendi Patrikhanece mesul müdür tayin edilmişti. Bunun üzerine Dahiliye Nezareti, Zabtiye Nezareti'ne bu şahıs hakkında tahkikat yaparak ke-

⁸⁴ İspiridon Karayanidi Efendi'nin 29 Teşrinisani 1311(11 Aralık 1895) tarihli dilekçesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

⁸⁵ Sadrazamın 9 Rebiülahir 1314 (17 Eylül 1896)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 22 Rebiülahir 1314(30 Eylül 1896) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

⁸⁶ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına yazdığı 6 Muharrem 1312(10 Temmuz 1894) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 N 12, no: 7.

⁸⁷ Sadrazamın Padişaha yazdığı 8 Ramazan 1312 (5 Mart 1895) tarihli tezkere ve II. Abdülhamid'in 12 Ramazan 1312(9 Mart 1895) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312. N. 12, no: 7.

falete bağlanmasını gerektiğini 16 Eylül 1907’de bildirmişti. Ancak, Patrikhane adına Kapıkethüdası Muavini, kefalete bağlanma işlemine gerek olmadığı, İstanbul Polis Müdürlüğü’ne bildirmişti. Patrikhaneye göre, Patrikhane Rumca Muhaberat-ı Dahiliye ve Ecnebiye Müdürü olan Hristaki Efendi’nin Patrikhane memurlarından biri olması dolayısıyla kefaletname verilemezdi⁸⁸. Bu itirazlar Dahiliye Nezareti tarafından kabul edilmeyerek 5 Kanunievvel 1323(18 Aralık 1907) tarihinde Hristaki Efendi’den usul gereğince kefaletname alınmasını Zabtiye Nezareti’nden istemişti. Ancak, Patrikhane adına Patrikhane Kapıkethüdası Muavini İsraki Efendi, Patrikhane matbaasının diğer matbaalar büyüklüğünde olmadığını ve Patrikhane Nizamnamesi’ne göre taahhütname ve kefalet istenmesine gerek olmadığını İstanbul Polis Müdürlüğüne bildirmişti⁸⁹. Patrikhane’nin bu itirazlarına rağmen, daha sonra Dahiliye Nezareti’nin isteği doğrultusunda Hristaki Babayanî Efendi’den kefalet ve taahhüd senedleri alınarak Dahiliye Nezareti’ne gönderilmişti. Bu defa da, verilen taahhüd senedi “matlub-ı gayrikafi” görülmüştü. Dahiliye Nezareti 2 Haziran 1324(15 Haziran 1908) tarihinde Zabtiye Nezareti’nden taahhüd senedinin sahibine iade edilerek usulu dairesinde tanzim edilecek senedin Hristaki Efendiye imza ettirilmesini istemişti. Ancak, Hristaki Efendi, verdiği taahhüd senedinin selefleri tarafından verilenlerle aynı olduğunu belirterek, bundan fazlasının Patrikhane ile görüşülmesi gerektiğini İstanbul Polis Müdürlüğü görevlilerine bildirmişti⁹⁰. Bu arada II. Meşrutiyet döneminde basına daha özgür bir çalışma ortamı sağlandığı için, bu tartışma da burada bitmişti.

B- Rumca Gazete-Dergi Yayınlayanların Nitelikleri

1- Gazeteler

1.1- Kadın Gazete Sahipleri

Rum basını sadece erkeklerin faaliyet alanı olmayıp Rum kadınlarının da gazetecilikle uğraştıkları görülmektedir. Mesela, 1894 tarihinde yayınına devam etmekte olan Rumca Vizantis gazetesinin imtiyaz sahibinin Madan Eleni olduğu

⁸⁸ Zabtiye Nezareti’nden Dahiliye Nezareti’ne gönderilen 18 Teşrinisani 1323(1 Aralık 1907) tarihli tezkere; **BOA, ZB, 321/46**.

⁸⁹ Zabtiye Nezareti’nin Dahiliye Nezareti’ne gönderdiği 14 Şubat 1323 (27 Şubat 1908)tarihli tezkeresi;**BOA, ZB, 322/51**.

⁹⁰ Zabtiye Nezareti’nden Dahiliye Nezareti’ne 21 Temmuz 1324 (3 Ağustos 1908)tarihinde gönderilen tezkere; **BOA, ZB, 324/85**.

görülmektedir⁹¹. Vizantis gazetesinin 1901 tarihindeki imtiyaz sahibi de Angeliki Manyataki adındaki bir kadındır⁹².

1.2- Gazete Sahiplerinin Meslekleri

Gazetelerin ticari amaçlar dışında, en fazla matbaacılar ve yazarlar tarafından yayımlandığı görülmektedir. Bunun dışında avukatlar, doktorlar ve öğretmenlerin de gazete yayınladıkları bilinmektedir. Bazı örnekleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1895 yılında Nea-Efimiris gazetesini çıkarmak için ruhsat alan İspiridon Karayanidi Efendi, 1880-1890 tarihleri arasında Rum gazetelerinde yazarlık yaptıktan sonra 1895-1895 yılları arasında Nea Epiteorisis gazetesi başyazarlığını yapmıştı⁹³.

1896 tarihinde Selanik'te, Türkçe, İtalyanca, Rumca, Musevice ve Bulgarca olmak üzere Verita adlı bir gazete yayınlamak için İtalyan asıllı Matbaacı Salvatori müracaat etmişti⁹⁴.

Paris gazeteleri yazarlarından seyahat için İstanbul'a gelmiş olan Popilyo ve Larda adlı iki şahıs bu gezi intibalarıyla ilgili olarak Türkçe, Rumca ve Fransızca olarak Enrot adlı tek sayılı bir gazete çıkarmak için Osmanlı yönetimine müracaat etmişlerdi⁹⁵.

Proodos gazetesinin 1907 yılında imtiyaz sahibi Dava vekili Lazaris Stamatidi Efendi olmuştu⁹⁶.

1907 yılında İzmir'de Rumca yayınlanmakta olan Armonia gazetesinin imtiyazını Doktor Çakıroğlu Mihaliki almıştı⁹⁷.

⁹¹ Dahiliye Nezareti'nden Sadarete yazılan 7 Safer 1312(10 Ağustos 1894) tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312. S 25 no: 23.

⁹² Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına 24 Rebeulahir 1319(10 Ağustos 1901) tarihinde gönderdiği müzekkere; **BOA, ZB**, 18/47.

⁹³ İspiridon Karayanidi Efendi'nin 29 Teşrinisani 1311(11 Aralık 1895) tarihli dilekçesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38

⁹⁴ Sadrazam'ın II. Abdülhamid'e gönderdiği 18 Zilhicce 1313 (31 Mayıs 1896)tarihli tezkere; **BOA, Y.A.Res**, 79/78.

⁹⁵ Sadrazamın 26 Zilhicce 1312 (20 Haziran 1895)tarihinde II. Abdülhamid'e yazdığı tezkere; **BOA, Y.A.Res**,75/89, lef 1.

⁹⁶ Sadrazamın 3 Muharrem 1325(16 Şubat 1907) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 6 Muharrem 1325 (19 Şubat 1907) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**,1325 M 6, no:6.

⁹⁷ Sadrazamın 30 Cemaziyellevvel 1325(11 Temmuz 1907) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 24 Cemaziyelahir 1325(4 Ağustos 1907) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1325 C 24, no: 20.

1908 tarihinde İstanbul'da Analisis adıyla günlük bir gazete çıkarmak için Davavekili Vladimir Mırmıroğlu müracaat etmişti⁹⁸.

1908 yılında Yıldırım/Keravnos isimli Türkçe - Rumca Pazar günleri yayınlanacak gazeteyi Beyoğlu'ndaki Greko-Fransa Mektebi Türkçe muallimi Pavlaki Efendi yayınlamak için müracaat etmişti⁹⁹.

1.3- Rumca Gazete Yayınlayanların Milliyet veya Dini

Osmanlı Devleti'nde Rumca gazeteler sadece Türkiye'de yaşayan Rumlar tarafından değil, Türk veya Müslümanlar tarafından da yayınlanmıştır. Rum olmayan diğer bazı Hıristiyanlar, mesela Ermeniler de, Rumca gazete yayınlamışlardır. Şöyle ki, 1898 yılında İzmir gazetesini Türkçe ve Rumca olarak çıkarma izni alan Bıçakcızade Hakkı Efendi idi¹⁰⁰. 1908 tarihinde Demokrat adlı Türkçe, Rumca ve Ermenice bir gazete yayınlamak için Tercüman-ı Hakikat gazetesi yazarlarından Memduh Efendi müracaat etmişti¹⁰¹. Ağazade Mehmet Behçet Bey, Ottomaniki Anekartis adlı günlük bir gazete çıkarmak için başvuruda bulunmuştu¹⁰².

1908 yılında Türkçe, Rumca, Ermenice ve Fransızca resimli olarak günlük Hokkabaz adlı bir gazeteyi Ermeni asıllı Artin Tanilyan neşretmek için müracaat etmişti¹⁰³.

1.4- Rumca Gazete Yayınlayanların Vatandaşlıkları

Türkiye'de Rumca gazeteler sadece Osmanlı vatandaşı olan şahıslar tarafından çıkarılmamıştır. Yabancı tebalı gazete sahipleri, etnik ve dinî olarak Rumlarla bağları olan Yunanistan vatandaşları olduğu gibi, Türkiye'de ticaretle uğ-

⁹⁸ Dahiliye Nezareti'nden Zaptiye Nezareti'ne 23 Recebi 1326 (21 Ağustos 1908) tarihli tezkeresi; **BOA, ZB, 24/80**.

⁹⁹ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 29 Teşrinievvel 1324 (11 Kasım 1908) tarihli tahrirat; **BOA, ZB, 327/140**.

¹⁰⁰ Dahiliye Nazırı'nın Sadaret yazdığı 5 Rebiülevvel 1323 (10 Mayıs 1905) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye, 1323, R. 19, no: 18**. Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 5 Teşrinievvel 1324 tarihli tezkeresi; **BOA, ZB, 327/27**.

¹⁰¹ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 11 Eylül 1324 (24 Eylül 1908) tarihli tahrirat. **BOA, ZB, 1325/73**.

¹⁰² Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 20 Receb 1326 (18 Ağustos 1908) yazılan tezkeresi; **BOA, ZB, 24/69, lef 2, varak a**.

¹⁰³ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 20 Receb 1326 (18 Ağustos 1908) yazılan tezkeresi; **BOA, ZB, 24/69, lef 2, varak a**.

raşan Fransa ve İtalya gibi ülkelerin vatandaşları da Rumca gazeteler yayınlamışlardı. Bunlara ait birkaç örnek şunlardır:

Faros Thesoloniki adıyla Selanik'te haftalık olarak yayınlanan gazetenin imtiyaz sahibi Yunanistan vatandaşı olan Kariola isimli bir şahıstı. Kariola Efendi'nin Yunanistan'a dönmesi üzerine, bu gazetenin imtiyazı oğlu Nikola Kariola'ya devr edilmişti¹⁰⁴. 1908 tarihinde Romyos adlı resimli günlük Rumca gazetesini yayınlamak için Yunanistan vatandaşı Nikola Çanti Efendi müracaat etmişti¹⁰⁵.

1902 tarihinde, otuz yılı aşkın Selanik'te yaşayan ve Matbaa imtiyazı olan İtalyalı Mösyö Salvator Murator'a Rumca olarak Laverite gazetesi çıkarmasına izin verilmişti¹⁰⁶.

1908 yılında Rumca Tahidromos gazetesini yayınlayan Fransız Mösyö Bilis vefat etmiş ve imtiyazı kardeşi Jorj Bilis'e geçmişti¹⁰⁷.

2- Dergiler

Türkiye'de Rumca dergilerin Osmanlı yönetiminde memur Rumlardan Müslümanlara kadar geniş bir yelpazede yayıncı profiline sahip olduğu görülmektedir. Rumca dergicilik alanında etkin olan bir kurum ise Rum Patrikhanesi ve ona bağlı kuruluşlar idi. Şöyle ki, 1893 yılında yayınlanmasına izin verilen haftalık Filolobiki İhu (Edebiyat Sadası) dergisinin sahibi Osmanlı Hariciye Nezareti Umum-ı Hukukiye-i Muhtelite Kalemi hulefasından Nikolaki Efendi idi¹⁰⁸.

1894 tarihinde Gemicilik, demircilik ve dökmeçilik konusunda haftalık bir dergi yayınlamak için müracaat eden Vasili Fahri Efendi idi¹⁰⁹. Bu dergiyi çıkaracak şahsın bir ismi Hristiyan, diğer isminin ise Müslüman ismi olduğu görülmektedir.

¹⁰⁴ Sadrazamın 8 Şevval 1316 (19 Şubat 1899) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 16 Şevval 1316 (27 Şubat 1899) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 L 16, no: 5.

¹⁰⁵ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 16 Ağustos 1324 tarihli tahrirat; **BOA, ZB**, 325/119.

¹⁰⁶ Sadrazamın 5 Şaban 1320 (7 Kasım 1902) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 18 Şaban 1320 (20 Kasım 1902) tarihi iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1320 S 18, no: 15.

¹⁰⁷ Sadrazamın 13 Rebiülevvel 1326 (15 Nisan 1908) tarihli tezkeresi ve Padişahın 25 Rebiülevvel 1326 (27 Nisan 1908) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1326 R 25, no: 14.

¹⁰⁸ Sadrazamın Padişaha gönderdiği 7 Receb 1310 (25 Ocak 1893) tarihi tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310 B 10, no 9.

İstanbul'da 1896 yılında Türkçe, Arapça ve Rumca olarak yayınlanmasına izin verilen Çiftçi dergisinin ruhsat sahibi Mehmed Raşid Efendi idi¹¹⁰.

Türkiye'de şahıslar dışında, kurumlar olarak ta dergi çıkarmak mümkündür. Mesela, 1894 yılında, İstanbul Rum Patrikhanesi tarafından kilise havadisıyla dinî meselelerden bahs eden haftalık bir dergi olan Patrikhane Risalesi buna bir örnek idi¹¹¹. İstanbul'daki Patrikhane dışında, 1895 tarihinde, Girid adasında olduğu gibi, kendi mezheplerinin akaidi hakkındaki konulardan bahs etmek ve kiliselerde okunmak üzere, Girid Rum Metropolidliğine Voskos adıyla bir dergi çıkarmasına izin verilmişti¹¹².

Bazı ilmi cemiyetler de dergi yayınlatabilirdi. Mesela Beyoğlu'ndaki Rum Cemaat-i İlmiyesi tarafından üç aylık bir dergi yayınlanmakta idi¹¹³.

C- Dergi ve Gazetelerin Alanları

1- Dergiler

1.1- Edebiyat, Madencilik, İlim ve Teknik Konulu Dergiler

Siyasi dergiler yayında edebiyat, fen, ilim, teknik, kimya, gemicilik, madencilik, demircilik ve dökmeçilik gibi çok değişik konuları ihtiva eden dergilerin yayımlandığı görülmektedir. Şöyle ki, 1893 yılında Nikolaki Efendi tarafından Rumca yayınlanmasına izin verilen haftalık Filolobiki İhu(Edebiyat Sadası) dergisi sanayi, fünün ve edebiyat konularına yer verecekti¹¹⁴.

¹⁰⁹ Viyomihanikos dergisinin ruhsatı için Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına gönderdiği 29 Rebiülahir 1312(30 Eylül 1894) tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312. C. 8, no: 13.

¹⁰⁹ Sadrazamın 1 Cemaziyelahir 1314 (7 Kasım 1896)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 8 Cemaziyelahir 1314 (14 Kasım 1896)tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8. no: 11.

¹⁰⁹ Dahiliye Nazırının Sadaret yazdığı 21 Muharrem 1312(25 Temmuz 1894) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312. N. 12, no: 7.

¹¹⁰ Sadrazamın 18 Rebiülevvel 1313 (8 Eylül 1895) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 29 Rebiülevvel 1313(19 Eylül 1895) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1313 RA. 29, no: 42.

¹¹¹ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 11 Şubat 1323(24 Şubat 1908) tarihli tahrirat; **BOA, ZB**, 322/65.

¹¹² Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğünden Zabtiye Nezareti'ne 20 Cemaziyelevvel 1310 (10 aralık 1892) tarihinde gönderilen tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310. B. 10, no 9.

¹¹³ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 11 Şubat 1323 (24 Şubat 1908) tarihli tahrirat; **BOA, ZB**, 322/65.

¹¹⁴ Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğünden Zabtiye Nezareti'ne 20Cemaziyelevvel 1310(10 aralık 1892) tarihinde gönderilen tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310 B 10, no 9.

Vasili Fahri Efendi tarafından haftalık olarak gemicilik, demircilik ve dökmeçilik ve her türlü makine, kimya ve madeniyat gibi konulardan bahsedecek Viyomihanikos adlı bir Rumca derginin yayınlanmasına 1894 tarihinde ruhsat verilmişti¹¹⁵.

1.2- Ziraat Konulu Dergiler

Bir ziraat devleti olan Osmanlı Devleti'nde çıkarılan Çiftçi dergisinin Rumca da yayınlandığı görülmektedir. İstanbul'da 1896 yılında Mehmed Raşid Efendi tarafından Türkçe, Arapça ve Rumca alarak yayınlanmasına izin verilen Çiftçi dergisi "fenn-i ziraatten bahs" edecekti¹¹⁶.

1.3- Dinî Konulu Dergiler

Osmanlı Devleti'nde Rumlara yönelik dinî dergi çıkarma tekeli Rum Patrikhanesi'ne aitti. Çünkü, Osmanlı yönetimi nezdinde Rum milletinin dinî, eğitim, miras ve nikah gibi konulardaki temsilcisi Rum Patrikhanesi idi. Bu açıdan dinî alanda en etkin yayınlar Rum Patrikhanesi ve ona bağlı kuruluşlara aitti. Şöyleki, 1894 yılında İstanbul Rum Patrikhanesi tarafından kilise havadisıyla dinî meselelerden bahs eden ve haftalık olarak neşredilen dergi Patrikhane Risalesi idi¹¹⁷. 1895 tarihinde, Girid adası Ortodoks Hıristiyanlarına mahsus olmak ve kendi mezheplerinin akaidi hakkındaki konulardan bahs etmek ve rahibler marifetiyle kiliselerde okunmak üzere, Voskos adıyla bir dergi çıkarılmasına izin verilmişti¹¹⁸.

1.4- Çocuklara Yönelik Dergiler

Türkiye'deki Rum basını, çocukların eğitiminde basının rolünü daha XIX. yüzyılın sonlarında kavrayarak bu sahada bir derginin yayınlanması başarısını göstermişti. Mesela, 1898 yılında İstanbul'da çocuklara yönelik, on beş günde

¹¹⁵ Viyomihanikos dergisine ruhsat verilmesi için Sadrazamın tezkeresi (5 Cemaziyelahir 1312 (4 Aralık 1894) ve II. Abdülhamid'in iradesi (8 Cemaziyelahir 1312 (7 Aralık 1894); **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 C 8, no: 13.

¹¹⁶ Sadrazamın 1 Cemaziyelahir 1314 (7 Kasım 1896)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 8 Cemaziyelahir 1314 (14 Kasım 1896) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8, no: 11.

¹¹⁷ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına yazdığı 6 Muharrem 1312 (10 Temmuz 1894) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 N 12, no: 7.

¹¹⁸ Sadrazamın 18 Rebiülevvel 1313 (8 Eylül 1895) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 29 Rebiülevvel 1313 (19 Eylül 1895) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1313 RA 29, no: 42.

bir Rumca olarak yayınlanmak üzere İroikos Kozmos adlı bir derginin yayınlanmasına izin verilmişti¹¹⁹.

2- Gazeteler

Günlük siyasi gazeteler dışında ihtisas alanlarında bazı Rumca gazeteler de yayınlanmıştır.

2.1- Edebiyat, Ticaret, Ziraat, Maliye, İlim ve Teknik Konulu Gazeteler

Rumca basın, siyasi ve haber ağırlıklı gazeteler yanında ticaret, ziraat ilim, edebiyat, teknik ve maliye konularında da çeşitli gazeteleri bünyesinde barındırmıştır. Şöyle ki, Türkçe olarak ticaret ve ziraat konusunda yayınladığı İzmir gazetesinin yayını devam ettiremeyen Hakkı Efendi, ticaret ve ziraatle uğraşan İslam ve Hıristiyan bütün ahaliye haberler neşretmek üzere İzmir gazetesinin Türkçe ve Rumca olarak yayını için ruhsat istemişti¹²⁰. Bu istikamette izin kendisine verilmişti¹²¹.

1908 tarihinde Aristokos Avaraydi Efendi siyaset, edebiyat, umur-ı maliyeye yönelik haftalık Simea adlı bir Rumca gazete yayınlamak için müracaat etmişti¹²².

1908 yılında Sindağma adıyla fenni, ilmî, edebî, siyasî ve ticarî haftalık bir Rumca gazete çıkarmak için İstanbul'da Yorgi Rifiyas veledi Hıristodulo müracaatta bulunmuştu¹²³.

2.2- İlan Gazetesi

Ticari hayat için çok önemli olan ilanlarla ilgili o tarihler ilan gazetesinin Rumca da yayınlanması Rumların ticari alandaki etkisinin de bir göstergesidir. Şöyleki, Mecmua-i İlanat adlı haftalık ilan gazetesi yayınlanmasına izin veril-

¹¹⁹ Sadrazamın Padişaha gönderdiği 15 Safer 1316(5 Temmuz 1898) tarihli tezkere ve II. Abdülhamid'in 26 Safer 1316 (16 Temmuz 1898)tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 Safer 26, no: 15.

¹²⁰ Aydın Vilayeti Valisi'nin 23 Muharrem 1316 (13 Haziran 1898)tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazdığı tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 RA 7, no: 5.

¹²¹ Sadrazamın 4 Rebiülevvel 1326 (23 Temmuz 1898)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 14 Temmuz 1314(26 Temmuz 1898) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316. RA. 7, no: 5

¹²² Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 8 Teşrinievvel 1324(21 Ekim 1908) tarihli tezkere; **BOA, ZB**, 327/42.

¹²³ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 17 Temmuz 1324(30 Temmuz 1908) tarihli tezkere; **BOA, ZB**, 324/43.

mişti. Bu gazetenin yayın dilinin Türkçe, Fransızca, Rumca ve Ermenice olması kararlaştırılmıştı¹²⁴.

2.3- Mizah Gazeteleri

Basın hayatının en özel niteliğe sahip olan mizah kısmının da Rum basınında yerini aldığını görüyoruz. Nitekim 1868 yılından itibaren Rum basınında mizah gazeteciliğinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar devam etmiştir. Mesela, 1908 tarihinde Menelaos Kalınta İspanoz adıyla haftalık Rumca bir mizah gazetesi yayınlamak için müracaat etmişti¹²⁵. 1908 yılında Rumca Kostantinopolis gazetesi yazarlarından Pavlo Fotiyadi Efendi, Pirazmos yani Şeytan adıyla Rumca haftalık bir mizah gazetesi yayınlamak için müracaat etmişti¹²⁶.

D- Başka Dillerle Beraber Rumca Yayınlar

Türkiye'de sadece Rumca basının yanında, Rumca ile beraber iki veya daha çok dille yapılan yayınlar da önemli bir yekun oluşturuyordu. Rumca ile beraber çift dilli neşriyatta en fazla rastlanan tür Türkçe-Rumca olan yayınlardı. Hem en büyük etnik grubu oluşturan Türklere ait dil olması, hem de resmi dil olarak kullanılması dolayısıyla bu tabii bir durumdu. Bunun dışında, etnik grupların karışık olarak yaşadıkları bölgelerde oralarda konuşulan dillerle beraber gazeteler çıkarıldığı görülmektedir. Mesela Selanik'te Türkçe, Rumca, Bulgarca ve İbranice ortak dilli gazeteler neşredilmişti. İstanbul'da ise bu dillere Ermenice de katılmıştı. Rumca'nın yaygın olarak beraber kullanıldığı yabancı diller ise Fransızca ve İtalyanca idi. Bu iki dil ise Selanik-İstanbul-İzmir bölgelerinde ticari alanda çok sık kullanılan dillerdendi. Ayrıca, bu bölgelerdeki ticari hayatta Rumların ağırlığının belirgin olması dolayısıyla İtalyan ve Fransızlar yayınladıkları gazetelerde Rumca'ya da yer vermişlerdi. Osmanlı Devleti'nin güneyini de içine alan yayın organlarında Rumca ile beraber Arapça'nın da aynı yayın organında yayın dili olarak kullanılmakta olduğu göze çarpmaktadır. Çok dilli yayın organlarına bazı örnekleri sıralamak yerinde olacaktır:

¹²⁴ Fatmagül Demirel, **II. Abdülhamid Döneminde Sansür**, İstanbul 1996, s. 30.

¹²⁵ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 12 Ağustos 1324 (25 Ağustos 1908) tarihinde yazılan tahrirat; **BOA, ZB**, 325/84.

¹²⁶ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 14 Şaban 1326 (11 Eylül 1908) tarihi tezkere; **BOA, ZB**, 25/43, lef 1, varak a.

1869 öncesinde, Paris'te eğitim gören ve Namık Kemal'in tesiriyle gazeteciliğe başlayan¹²⁷ Teodor Kasap Efendi tarafından Rumca ve Fransızca olarak Diyojen adlı mizah gazetesi yayınlanmaya başlanmıştı¹²⁸.

1898 tarihinde Türkçe günlük olarak yayınlanan İzmir gazetesi sahibi Hakkı Efendi, gazetesinin bir tarafını Rumca olarak yayınlamak istemiş ve ona izin verilmişti¹²⁹.

1908 yılında Beyoğlu'nda Greko-Fransa Mektebi Türkçe muallimi Pavlaki Efendi, Yıldırım/Keravnos isimli bir tarafı Türkçe diğer tarafı Rumca olarak bir Pazar günleri yayınlanacak bir gazete çıkarmak için müracaat etmişti¹³⁰.

1896 tarihinde Selanik'te Matbaacı Salvatori, Türkçe, İtalyanca, Rumca, Musevice ve Bulgarca olmak üzere Verita adlı bir gazete yayınlamak için müracaatta bulunmuştu¹³¹.

İlan gazetesi olarak haftalık olarak yayınlanmasına izin verilen Mecmuai İlanat adlı gazete Türkçe, Fransızca, Rumca ve Ermenice olarak basılacaktı¹³².

1908 yılında Ermeni asıllı Artin Tanilyan Türkçe, Rumca, Ermenice ve Fransızca resimli olarak günlük Hokkabaz adlı bir gazeteyi yayınlamak için müracaat etmişti¹³³.

1908 tarihinde Tercüman-ı Hakikat gazetesi yazarlarından Memduh Efendi Demokrat adlı Türkçe, Rumca ve Ermenice bir gazete yayınlamak için müracaat etmişti¹³⁴.

İstanbul'da 1896 yılında Mehmed Raşid Efendi tarafından yayınlanmasına izin verilen Çiftçi dergisinin yayın dili Türkçe, Arapça ve Rumca olacaktı¹³⁵.

¹²⁷ A. D. Jeltyakov, *Türkiye'nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basın*(1729-1908), Ankara 1979, s. 88.

¹²⁸ Abbas Parmaksızoğlu, *Türk Gazetecilik ve Basın Tarihi*, İstanbul 1995, s. 20.

¹²⁹ Sadrazamın 4 Rebiülevvel 1326 (23 Temmuz 1898) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 14 Temmuz 1314(26 Temmuz 1898) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316. RA. 7, no: 5

¹³⁰ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 29 Teşrinievvel 1324(11 Kasım 1908) tarihli tahrirat; **BOA, ZB**, 327/140.

¹³¹ Sadrazam'ın II. Abdülhamid'e gönderdiği 18 Zilhicce 1313 (31 Mayıs 1896)tarihli tezkere; **BOA, Y.A.Res**, 79/78.

¹³² Fatmagül Demirel, *II. Abdülhamid Döneminde Sansür*, İstanbul 1996, s. 30.

¹³³ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 20 Receb 1326 (18 Ağustos 1908) yazılan tezkeresi; **BOA, ZB**, 24/69, lef 2, varak a.

¹³⁴ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 5 Teşrinievvel 1324 tarihli tezkeresi; **BOA, ZB**, 327/27.

¹³⁵ Sadrazamın 1 Cemaziyelahir 1314 (7 Kasım 1896)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 8 Cemaziyelahir 1314 (14 Kasım 1896)tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8, no: 11.

E- Türkçe Gazete Yayınlayan Rumlar

Osmanlı Devleti'nde yaşayan Rumlar sadece Rumca gazete ve dergiler yayınlamamışlar, Türkçe basının gelişmesinde de çıkardıkları neşriyatlarla çok etkin bir rol oynamışlardır. Bu Tanzimat döneminden Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar devam etmiştir. Türkçe yayınlarda çok etkin bir role sahip olan Rum asıllı Teodor Kasap Efendi, Rumca ve Fransızca olarak yayınladığı Diyojen adlı mizah gazetesini 1869 yılında Türkçe olarak yayınlamaya bu süreci başlatmıştır. Bu ilk müstakil¹³⁶ Türkçe mizah gazetesi olarak tarihe geçmiştir¹³⁷. Diyojen gazetesi üç defa geçici olarak kapatıldıktan sonra 12 Mart 1876'da yayın hayatına son verilmiştir¹³⁸.

1875 tarihinde Teodor Kasap Efendi siyasi bir gazete olarak Türkçe **İstikbal** gazetesini yayınlamaya başlamış ve gazetesinin "her gün bir varağı neşrolunan bir kitap" olduğunu belirtmiştir. Teodor Kasap, ayrıca Çınraklı Yılan adlı Türkçe bir mizah gazetesi neşretmiştir. Bunun kapatılması üzerine 30 ekim 1873'te de Hayal adlı Türkçe bir mizah dergisi yayınlanmıştır¹³⁹.

Türkiye'de kadınlar için ilk gazetenin 1868 yılında yayınlanmasından kısa bir süre sonra, Teodor Kasap'ın **İstikbal** gazetesi 1875 yılında kadın için özel sayı yayınlamıştır¹⁴⁰. Bu da kadınlara yönelik basın hayatında önemli adımlardan biri olmuştur.

Aleksan Sarrafyan Efendi tarafından 1870-1873 yılları arasında **İbret** adıyla bir gazete yayınlanmıştır. Bu gazete 1872 yılında Ahmet Mithat Efendi tarafından kiralanarak, Namık Kemal yönetiminde yayınlanmaya başlanmış ve Yeni Osmanlılar'ın yayın organı haline gelmiştir. Bu neşriyat Türkiye'de I. Meşrutiyet'in ilanına giden yolda fikirlerin olgunlaşmasında etkili bir rol oynamıştır¹⁴¹. Bu gazetenin kapatılması üzerine, **İbretname-i Alem** adıyla bir mizah gazetesi yayınlanmıştır.

1875 tarihinde, Papadopulos Efendi tarafından **Sabah** gazetesi yayınlanmaya başlanmıştır. Bu gazetenin başyazarı Şemseddin Sami Bey idi¹⁴². Bu gaze-

¹³⁶ Daha önce yayınlanan **Letaif-i Asar** müstakil bir gazete olmayıp **Terakki** gazetesinin haftalık özel eki idi (Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973, s. 239).

¹³⁷ Abbas Parmaksızoğlu, **Türk Gazetecilik ve Basın Tarihi**, İstanbul 1995, s. 20.

¹³⁸ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973, s.241.

¹³⁹ Alpay Kabacalı, **Türkiye'de Basın Sansürü**, İstanbul 1990, s. 43.

¹⁴⁰ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973, s. 249.

¹⁴¹ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını", **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, I**, s. 84-85.

¹⁴² Abbas Parmaksızoğlu, **Türk Gazetecilik ve Basın Tarihi**, İstanbul 1995, s. 24.

te 1888'de ünlü gazeteci Mihran Efendi yönetiminde çıkmaya başlamıştı. Bu dönemki yazar kadrosunda Bafıralı Yanko Efenidi, Selanikli Tefvik Bey, Ahmed Rasim Bey, Samih Rifat Bey ve Nuri Bey'ler bulunuyordu¹⁴³. Daha sonraki dönemlerde Hüseyin Cahit, Adnan Adıvar, Arif Cemil, Ahmet Emin Yalman, Yahya Kemal ve Refik Halit gibi ünlü Türk yazarları da Sabah gazetesinde yazılar yazmışlardı. 1914 yılında gazetenin başyazarlığına Ahmet Emin Yalman getirilmişti. Ayrıca Refik Halit ve Yahya Kemal de bu gazetede baş yazarlık yapmışlardı. I. Dünya Savaşı bittiğinde Mihran Efendi bu gazetenin başyazarlığına İttihatçıların düşmanı Ali Kemal'i başyazar olarak getirmiş ve gazetenin adı Peyman-ı Sabah olmuştu. Ali Kemal, Mustafa Kemal Atatürk ve Ankara Hükümeti aleyhine sert yazılar kaleme alması dolayısıyla, 11 Eylül 1922 sonra Peyman-ı Sabah'tan uzaklaştırılmasına rağmen, Mihran Efendi gazetesini kapatarak Avrupa'ya gitmişti¹⁴⁴.

1880-1890 tarihleri arasında, Osmanlı Sarayı ile sıkı ilişkiler kurmak isteyen Rum çevrelerinin temsilcisi D. Nikolaidis tarafından İstanbul'da Türkçe Servet gazetesi yayınlanmıştı. Türkçe'yi tam olarak konuşamayan D. Nikolaidis, Muallim Naci'den Baba Tahir'e kadar dönemin önde gelen pek çok yazarını gazetesine dahil etmişti. Bu açıdan gazetenin yazı işleri müdürlüğünün "hem Babil kulesi, hem İstanbul Rum Patriğinin yazıhanesini" andırdığı ifade edilmişti. Nikolaidis, 1891 yılında, bu defa Servet adıyla bir gazete çıkarmaya başlamıştı. Servet gazetesine ilave olarak çıkarılan Servet-i Fünun dergisi XIX yüzyılın sonlarındaki en önemli dergisi olmuştu. II. Abdülhamid'den destek alsa da, bu dergi Tefvik Fikret ve Ahmed Şuayb gibi pozitivistlerin çizgisinde kalmış ve Türk edebiyatının şekillenmesinde etkili olmuştu. Servet-i Fünun dergisi bir ekol olarak pek çok edebiyatçıyı etkilemişti¹⁴⁵.

1908 tarihinde, İstanbul'da Davavekillerinden Pandelaki Kozmide Efendi, Musavat isimli Türkçe bir gazete yayınlamak için müracaatta bulunmuştu¹⁴⁶.

Türkiye'deki Rumlar sadece Arap esaslı Osmanlı alfabesi ile Türkçe gazete yayınlamamışlar, Rum harfleri ile de Türkçe gazeteler çıkarmışlardı. Bunlardan ilki Anatolikos Minitör 12 Ocak 1845'te İzmir'de yayınlanmıştı. Dil öğ-

¹⁴³ Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını", *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, I, s. 89.

¹⁴⁴ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul 1973, s. 76-78.

¹⁴⁵ A. D. Jeltyakov, *Türkiye'nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basın (1729-1908)*, Ankara 1979, s. 120-121.

¹⁴⁶ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 23 Temmuz 1324 (5 Ağustos 1908) tarihi tahrirat; *BOA, ZB*, 324/95.

retmeni E. Misailidis tarafından neşredilmişti. Bu gazete 1847 tarihinde İstanbul'a taşınmıştı. Günlük Anatoli gazetesi 1900 tarihine kadar yayınlanmıştı¹⁴⁷.

F- Rumların Fransızca Yayınları

Rumlar, XIX. ve XX. yüzyıllarda uluslar arası alanda etkin bir dil olan Fransızca olarak da gazeteler yayınladıkları müşahede edilmektedir. Bu hem kendilerini tanıtmak hem de ticarî hayat için önemli bir faaliyet idi. Bu tür gazetelerden bir kaçından bahsetmek yerinde olacaktır. Fransızca olarak İstanbul'da çıkan Le Phare du Bosphore (Boğaziçi Feneri) gazetesi 1870-1890 yılları arasında yayınlanmıştı. Fener Rum Patrikhanesi'nin çıkarlarını savunan bir gazete idi. Bu gazetenin baş yazarı olan Kiriakopulos gazetenin kapanmasından sonra Mısır'a giderek orada çalışmıştı¹⁴⁸.

Yurtdışında da bazı Rumların gazete yayınladıkları görülmektedir. Mesela, Paris'te Nikolaidis adlı bir Rum tarafından Orient adlı Fransızca gazete yayınlanmıştı¹⁴⁹.

G- Gazetelere Mali Yardım

Osmanlı Devleti'nde yayınlanacak gazetelerin masrafları ruhsat sahiplerine veya yayınlayan kurumlara aitti. Osmanlı Hükümeti ruhsat verirken kendilerinden hiçbir ad altında yardım istenmeyeceğini özellikle vurgulayarak kayıtlara geçirirlerdi. Osmanlı yöneticileri ruhsat vermek ile yayın organının masraflarına katılmayı tamamen birbirinden ayırmışlardı. Ancak, bu hassasiyete karşılık özellikle II. Abdülhamid döneminde yerli ve yabancı pek çok gazeteye Osmanlı Hükümeti tarafından karşılıksız olarak yardımlar yapılmıştı. Bunların arasında Rumca basından bazı gazeteler de vardı. Mesela, bu amaçla 1890 yılında ayrılan 678.292 kuruştan Rumca yayın yapan Bizantis gazetesine 30.000 kuruşluk yardım yapılmıştı¹⁵⁰. Fener Patrikhanesi'nin görüşlerini yansıtan Le Phare du Bosphore gazetesine de Osmanlı Hükümetince para yardımı yapılmıştı¹⁵¹. Ayrıca Paris'te Nikolaidis adlı bir Rum tarafından yayınlanan Orient adlı Fransızca gazeteye bizzat II. Abdülhamid 200 frank göndermişti¹⁵².

¹⁴⁷ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 89.

¹⁴⁸ M.Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul 1993, s. 171.

¹⁴⁹ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. S. 71.

¹⁵⁰ BOA, Y.A. Hus.nr. 239/32: Fatmagül Demirel, agt, s.87.

¹⁵¹ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s.69.

¹⁵² Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 71.

H- Gazetelerin Kapatılması

Osmanlı yönetimi Matbuat Nizamnamesi'ne uymayan veya ruhsat verilirken belirtilen şartlara riayet etmeyen gazeteleri süreli veya süresiz olarak kapatırdı. Ayrıca, Osmanlı menfaatlerine aykırı bir durum veya propagandaya sebep olabilecek her olaydan dolayı kapatma cezası verilebilirdi. Bu özellikle II. Abdülhamid döneminde çok sıkı bir şekilde uygulanmıştı. Tüm basın yanında Rumca basın da bu sansür uygulamalarından nasibini almıştı. Mesela, Tahidromos gazetesinin Ayastefanos yakınlarındaki Rus mezarlığının açılışına Rusya'dan bazı subay ve üst düzey yöneticilerin geleceği ile Rus Çarının Girid Hıristiyanlarına iki yüz bin frank verdiği haberleri Osmanlı sansür memurları tarafından yayınlanacak gazeteden çıkarılmıştı. Ancak, gazete bu haberleri sansüre rağmen yayınlamıştı. Bunun üzerine Matbuat İdaresi durumu Dahiliye Nezareti'ne bildirmişti. Sadrazam da sansür edilen haberleri yayınlayan Tahidromos gazetesinin kısa süreli olarak kapatılması gerektiğini Padişaha bildirmişti¹⁵³.

V- TÜRKİYE'DE YAYINLANAN RUMCA GAZETE VE DERGİLER

Bu çalışmamızda gazete ve dergiler ilk yayınlandıkları tarih itibariyle sıralanmaya çalışılmıştır. Aynı yayın organı ile ilgili diğer bilgiler de ilave edilmiştir.

Yayın tarihleri kesin olarak bilinenler parantez (1861-1922 gibi) içerisinde gösterilmiştir. Sadece ilk yayınlandıkları tarih biliniyor ise (1895-) şeklinde gösterilmiştir. Yayınlandığı tarihler tam olarak tespit edilemeyenler haklarındaki en eski bilgi dikkate alınarak sıraya konulmuştur. Yayın tarihi hakkında hiçbir bilgi olmayan ancak yayınlandığı bilinenler, yayınlanma ihtimali en kuvvetli döneme ilave edilmişlerdir.

Filos ton Neon (Gençlerin Arkadaşı) (1831)

Türkiye'de yayınlandığı tespit edilen ilk Rumca gazetedir. İzmir'de 1831 tarihinde Evangelist Papaz Okulu müdürü Omirolatis tarafından bu okulda faaliyete geçirilen basım kısmında hazırlanmıştır. İngiliz ve Amerikalı misyonerlerden yardım gören bu gazete dinî konularla beraber günlük olayları da yer veriyordu. Filos ton Neon'un yayın hayatı üç ay olmuş ve 28 aralık 1831 tarihinde kapanmıştı.

¹⁵³ BOA, İrade-i Dahiliye, 14 B 1316, nr, 62; Fatmagül Demirel, agt, s.36.

Astir en ti Anatoli (Anadolu Yıldızı)

İzmir'de 1832'de yayınlanmaya başlandı. Bir yıl yayınına devam etti. Bir yıl sonra adını değiştirilerek Fi Astir en ti Anatoli- Filos ton Neon adıyla yayınlanmaya başlandı.

Othomanikos Minitor (1832-1850)

İstanbul'daki ilk Rumca gazetedir ve Osmanlı resmi gazetesinin Rumca'sıdır¹⁵⁴. Osmanlı yönetimi 1832'den 1850 yılına kadar resmi Takvim-i Vekayi gazetesinin Rumca'sını da yayınlamıştı. Patrikhane dahil Takvim-i Vekayi'nin Türkçesini tercih etmeleri dolayısıyla Osmanlı Hükümeti Rumca Othomanikos Minitor gazetesini yayına son vermiştir¹⁵⁵.

Astir en ti Anatoli (Anadolu Yıldızı) / Filos ton Neon**(Gençlerin Arkadaşı)**

1832 yılında Astir en ti Anatoli gazetesinin adı değiştirilerek Fi Astir en ti Anatoli- Filos ton Neon adıyla yayınlanmaya başlandı. Gazete Rumca-İngilizce olarak iki dilde neşredildi. Bir süre sonra bu gazete sadece İngilizce olarak The Star in the Fast New Series adıyla yayınlandı. Bu gazetenin de ömrü uzun olmadı.

Mnimosini (1833-1835)

1833 yılında İzmir'de yayınlanmıştır. Evangelist Papaz Okulu müdürü Omirolatis tarafından yayınlandı. Dört sayfalık edebî, siyasî ve ticarî bir gazete idi. Rum aydınlardan pek ilgi görmeyen bu gazetenin 1835 yılındaki 28. sayısında bu gazeteye ilgi göstermeyen İzmir Rum aydınlarını yeren bir yazı yayınladıktan sonra kapanmıştı. Rumların bu gazeteye ilgisizliğinin sebebi yayınlayanın Evangelist olmasından da kaynaklanabilir.

Ionikos Paratiritis (İyonyalı Gözlemci) (1837-1840)

İzmir'de Mart 1837 tarihinde yayınlanan bu gazete üç yıl yayınlanmıştı.

Amalthia (Bolluk Boynuzu) (1838-1823)

İzmir'de 6 Ağustos 1838 yılında Kostantin Rode adlı bir Rum tarafından yayınlandı. Haftalık olan bu gazete dış haberlere de yer veriyordu. 1870'te haf-

¹⁵⁴ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 88.

¹⁵⁵ Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın**, İstanbul 1992, s.27.

tada iki defa yayınlanmaya başlayan Amalthia 1882'de günlük bir gazete haline geldi. Yayında önemli bir başarı göstererek 1888'de günlük baskı sayısını 2500'e çıkardı. 28 Eylül 1922'de kapanan gazetenin son sayı numarası 19925 idi. Türk-Yunan savaşı sonunda İzmir'deki Rumların Yunanistan'a göçmeleri üzerine, Amalthia gazetesi 17 Aralık 1922'de Atina'da yayınlanmaya başlanmış ve 28 Ekim 1923'te kapanmıştı¹⁵⁶.

Argos (1839-1841)

İzmir'de yayınlanmıştır.

Yoniki Melisa (İyonya Arısı)(1839)

İzmir'de yayınlanmıştır.

İziyania (1840-1841)

İzmir'de yayınlanmıştır.

Elpis (Ümit) (1841)

İzmir'de yayınlanmıştır.

Astir tis Anotolis (Anadolu Yıldızı) (1841-1842)

İzmir'de yayınlanmıştır.

Esperinos Kiriks (İkinci Vaizi) (1842)

İzmir'de yayınlanmıştır.

O Filos tu Lau (Halkın Arkadaşı) (1842)

İzmir'de yayınlanmıştır.

Orion (1843)

İzmir'de yayınlanmıştır.

O Melisiyenis (1844)

İzmir'de yayınlanmıştır.

¹⁵⁶ Hıfzı Topuz, 100 Soruda Türk Basın Tarihi, İstanbul 1973. s. 88-89.

Alithia (Gerçek) (1846)

İzmir'de yayınlanmıştır¹⁵⁷.

I Efimeris tir Zmirnis (İzmir'in Gazetesi) (1849-1854)

İzmir'de İzidor Skilasis adlı bir Rum yazar tarafından çıkarılmıştır. 1849 yılında yayına başlayan gazete 1854'de kapanmıştır.

Telegraphos tou Bosphorou (Boğaziçi Telgrafı)

1850 öncesi İstanbul'da yayınlanmıştır. 1856 yılında Bizantis gazetesi ile birleşmiştir.

Bizantis (1850-)

1850 yılında İstanbul'da yayınlanmaya başlanmıştır. Rum Patrikhane-si'nin yayın organı olarak kabul edilmiştir. 1856 yılında Telegraphos tou Bosphorou gazetesi Bizantis gazetesi ile birleşmişti¹⁵⁸. Osmanlı yönetimi ile arası-nın iyi olduğu anlaşılan Bizantis gazetesine Osmanlı Hükümeti tarafından 1890 yılında 30.000 kuruşluk para yardımı yapılmıştı¹⁵⁹.

Emborikos Tahidromos (Ticaret Postası) (1856)

İzmir'de yayınlanmıştır.

Tilegrafos tir Zmirnis (İzmir Telgrafı)(1859-1861)

İzmir'de yayınlanmıştır.

Evsevia (1861)

İzmir'de yayınlanmıştır¹⁶⁰.

Neologos (1861-)

İstanbul'da 1861'de yayınlanmaya başlamıştır. Elencilik akımının yayın organı işlevini görmüştür¹⁶¹. Radikal nitelikli olan Neologos gazetesi Bizans'ı canlandırmayı hedefliyordu. Ekonomik olarak Türkiye'yi bir Yunan devleti ka-bul eden gazete, Osmanlı koruyuculuğu altında Yunan yaşam ve uygarlığının do-

¹⁵⁷ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 89-90

¹⁵⁸ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 89.

¹⁵⁹ BOA, Y.A. Hus.nr, 239/32; Fatmagül Demirel, **agt**, s.87.

¹⁶⁰ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 90.

¹⁶¹ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 89.

ğuya doğru yayılması istikametinde çalışıyordu¹⁶². Bu gazete, 1876 yılında dört sayfa olarak yayınına devam ediyordu. Yazarları S. Boytyras, I. Bretos ve Y. Ba-feiadis idi. 13 Ekim 1876 tarihli nüshasında gazetenin on birinci yılı olduğu belirtiliyordu¹⁶³. Bu kayda göre gazetenin 1865 yılında yayına başladığı düşünülebilir. Ancak bu gazetenin bazı yıllar yayınlanmadığı kanaatine de varabiliriz.

Anatolikos Astir (Anadolu Yıldızı) (1861-1890)

İstanbul'da 1861 yılında günlük olarak yayınlanmaya başlanmıştır. 1890 yılına kadar yayınına devam etmiştir¹⁶⁴.

Elenikos Folologikos Silogos (1864-1922)

İstanbul'da 1864 yılında yayınlanmaya başlanmıştır. Tarih ve edebiyat alanında geniş etkileri olan bir dergiydi. 1922 yılına kadar yayınlandı¹⁶⁵.

Diyojen

Teodor Kasap tarafından Rumca- Fransızca olarak çıkarılmıştı. 1869'da bunu Türkçe olarak yayınlamıştı¹⁶⁶.

Konstantinopolis (1868-)

İstanbul'da 1868 tarihinden itibaren imtiyaz sahibi olan Nikolaidi Efendi tarafından yayınlanmaya başlanmıştır¹⁶⁷. 1895 yılında sekiz sayfa olarak yayınlanan bu gazetenin Sahibi ve müdür-i mesulu A. Nikolaidis görülürken, Dimitri Nikolaidis ve Atanos Nikolaidis ise müdürler olarak görev yapmakta idiler¹⁶⁸. Matbuat-ı Dahiliye Müdürü ve Dahiliye Nazırı'nın bir takdirin ifadesi olarak "izzetlü" olarak anılan Nikolaidi Efendi, 23 Temmuz 1898 tarihinde Matbuat-ı Dahiliye Müdüriyeti'ne müracaat ederek, Konstantinopolis gazetesini resimli olarak yayınlamak istediğini bildirmişti¹⁶⁹. Bu müracaat Matbuat-ı Dahiliye

¹⁶² Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul 1992, s.28.

¹⁶³ Neologos gazetesinin 13. 10. 1876 tarihli nüshası için bakınız; BOA, Y. PRK, GZT, 1/8.

¹⁶⁴ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul 1973. s. 89.

¹⁶⁵ Hıfzı Topuz, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul 1973. s. 91

¹⁶⁶ Hasan Refik Ertuğ, "Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti", *Yeni Türkiye*, İstanbul 1959, s. 180.

¹⁶⁷ Kostantinopolis gazetesi imtiyaz sahibi Nikolaidi Efendi'nin 11 Temmuz 1314(23 Temmuz 1898) tarihli dilekçesi; BOA, *İrade-i Dahiliye*, 1316 R 17, no: 13.

¹⁶⁸ Konstantinopolis gazetesininin 21. 3. 1895 tarihli nüshası için bakınız: BOA, Y. PRK, GZT., 7/1.

¹⁶⁹ Kostantinopolis gazetesi imtiyaz sahibi Nikolaidi Efendi'nin 11 Temmuz 1314(23 Temmuz 1898) tarihli dilekçesi; BOA, *İrade-i Dahiliye*, 1316 R 17, no: 13.

Müdürlüğünce yerinde bulunarak Dahiliye Nazırına havale edilmişti¹⁷⁰. Dahiliye Nazırı da uygun görerek konuyu Sadarete bildirmiş¹⁷¹ ve Sadaretin Padişaha arzı üzerine II. Abdülhamid de Kostantinopolis gazetesinin resimli olarak çıkmasına izin vermişti¹⁷².

1908 yılında Kostantinopolis gazetesi matbaası Mumhane'de eski Lü'id Hanı'nda olup Latif Bey tarafından işletiliyordu¹⁷³.

1908 yılında Rumca Kostantinopolis gazetesi yazarlarından biri Pavlo Fotiadi Efendi olup Pirazmos yani Şeytan adıyla Rumca haftalık bir mizah gazetesi yayınlamak için müracaat etmişti¹⁷⁴.

Yanya (1285-1328//1869-1912)

Yanya'da yayınlanan Türkçe-Rumca haftalık gazetedir.

Mintor (1869-1874)

İzmir'de yayınlanmıştır.

Aydın (1869-1879)

Aydın'da Türkçe-Rumca olarak 1869 yılında yayına başlamış ve 1879 yılında kapanmıştır.

Zmirni (İzmir) (1870)

İzmir'de 1870 tarihinde yayınlanmaya başlandı ve 508 sayı yayımlandıktan sonra 1875 tarihinde kapandı.

I Proodos (Gelişme) (1871-1912,1919)

İzmir'de 1871 tarihinde yayınlanmaya başlandı. Yayınlayan daha sonra Meşrutiyet döneminde İzmir Milletvekili seçilen Minas Hamudopulos'tu. 1912

¹⁷⁰ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırı'na gönderdiği 11 Rebiülevvel 1316(30 Temmuz 1898) tarihli müzekkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 R 17, no: 13.

¹⁷¹ Dahiliye Nazırının Sadarete yazdığı 25 Rebiülevvel 1316(13 Ağustos 1898) tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 R 17, no: 13.

¹⁷² Sadrazam'ın Padişaha yazdığı 6 Rebiülahir 1316 (24 Ağustos 1898)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 17 Rebiülahir 1316(4 Eylül 1898) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 R 17, no: 13.

¹⁷³ İstanbul Polis Müdürlüğü'nün tahkikat evrakları: **BOA, ZB**, 24/104.

¹⁷⁴ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 14 Şaban 1326 (11 Eylül 1908)tarihi tezkere; **BOA, ZB**, 25/43, lef 1, varak a.

yılında kapanmıştı. 1919 yılında tekrar yayınlanmaya başlandı ise de kısa süre sonra yayını sona erdi.

I Epohi (Devir) (1872)

İzmir'de 1872 yılında Türkçe-Rumca olarak yayınlanmıştır.

İonia (İyonya) (1874-1879)

İzmir'de haftada iki defa olarak yayınlanmıştır. Bu gazete bazen parasız ekler de dağıtmıştır.

Theatis (Seyirci)

İstanbul'da yayınlanmış günlük gazetedir.

Thraki (Trakya)

İstanbul'da yayınlanmış günlük gazetedir.

Kudunatos

Mizah yazarı Teodor Kasab'ın Türkçe olarak yayınladığı Çingiraklı Yılan'ın Rumca'sıdır.

Momus

Mizah yazarı Teodor Kasab'ın Türkçe olarak yayınladığı Hayal gazetesinin Rumca'sıdır¹⁷⁵.

Proodos

İzmir'de yayınlanmakta olan Proodos gazetesi sahibi Eksenefon Bağcıoğlu, 1907 yılında imtiyaz hakkını Davavekili Lazaris Stamatiadi ve Doktor Dimitri Yuvanoviç'e devr etmek için Aydın Vilayeti'ne müracaat etmişti. Bu İstanbul'a bildirildiğinde, Dahiliye Nezareti "iki kişiye bir gazete imtiyazı itası usul ve nizama muhalif olduğunu" belirterek, Bağcıoğlu'nun gazetesinin devri için bunlardan birini tercih etmesi gerektiği cevaben bildirmişti¹⁷⁶. Bunun üzerine, Proodos gazetesi imtiyazı için Lazaris İstimadiyadi Efendi seçilerek devr işlemi 6 Muharrem 1325 (19 Şubat 1907) tarihinde onun üzerine yapılmıştı¹⁷⁷.

¹⁷⁵ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 90

¹⁷⁶ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 28 Zilhicce 1324(12 Şubat 1907) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**,1325 M 6, no:6.

¹⁷⁷ Sadrazamın 3 Muharrem 1325(16 Şubat 1907) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 6 Muharrem 1325 (19 Şubat 1907) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**,1325 M 6, no:6.

Epitleorisis

İzmir'de yayınlanmıştır.

Kronos

İzmir'de yayınlanmıştır.

Proia

İzmirde yayınlanmıştır.

Nea Zmirni(Yeni İzmir)(1876-1914)

14 Şubat 1876 tarihinde Zmirni gazetesinin devamı olarak çıkmaya başladı. Beş ay sonra günlük olarak yayınlanmaya başlandı. Gazetenin müdürü K. Andreadakis'in 1914 yılında Türkiye'den sınır dışı edilmesi üzerine bu gazete kapanmıştı. İzmir'e ilk linotip'i gazeteyi K. Andreadakis getirmişti.

Velos(1875-1888)

İzmir'de yayınlanmıştır¹⁷⁸.

Eklisiastiki Alitheia(1881-1922)

İstanbul Rum Patrikhanesi'nin yayın organı olan bu dergi 1881 yılında yayın hayatına başlamıştı¹⁷⁹. Patrikhane'nin yönelik haberler ile dinî meselelerden bahseden bu dergi 1894 yılında haftada bir kere yayınlanmakta idi. Patrikhane tarafından seçilen ve Osmanlı yönetimince tasdik edilen bir mesul müdür tarafından neşredilmekteydi¹⁸⁰. 1894'te Mesul Müdür Yorgaki Efendi'nin vefatı üzerine yerine Patrikhane tarafından Yonko Tandalidi Efendi'nin atanması istenmişti¹⁸¹. Bu istek Sadrazam tarafından II. Abdülhamid'e iletilmiş ve Yanko Efendi mesul müdür atanmıştı¹⁸².

1907 tarihinde Eklisiastiki Alitheia dergisine Hristaki Babayanî Efendi Patrikhanece yeni mesul müdür olarak tayin edilmek istenmişti. Bunun üzerine

¹⁷⁸ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 90

¹⁷⁹ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 89.

¹⁸⁰ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırı'nı gönderdiği 6 Muharrem 1312 (10 Temmuz 1894) (tarihli müzekkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 N 12, no: 7.

¹⁸¹ Dahiliye Nazırı'nın sadaret yazdığı 21 Muharrem 1312(25 Temmuz 1894) tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 N 12, no: 7.

¹⁸² Sadrazamın 8 Ramazan 1312(5 Mart 1895) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 12 Ramazan 1312(9 Mart 1895) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 N 12, no: 7.

Dahiliye Nezareti Zabtiye Nezareti'ne bu şahıs hakkında tahkikat yaparak kefaletle bağlanmasını gerektiğini 16 Eylül 1907'de bildirmişti. Ancak, Patrikhane kefaletle bağlanma işlemine gerek olmadığı bildirmişti. Patrikhaneye göre, Patrikhane Rumca Muhaberat-ı Dahiliye ve Ecnebiye Müdürü olan Hristaki Efendi'nin Patrikhane memurlarından biri olması dolayısıyla kefaletname verilmesine gerek yoktu¹⁸³. Bu itirazlar Dahiliye Nezareti tarafından kabul edilmeyerek 5 Kanunievvel 1323(18 Aralık 1907) tarihinde Hristaki Efendi'den kefaletname alınmasını Zabtiye Nezareti'nden istemişti. Ancak, Patrikhane adına Patrikhane Kapıkethüdası Muavini İsraki Efendi, Patrikhane matbaasının küçük ölçekli olması ve Patrikhane Nizamnamesi'ne göre taahhütname ve kefalet istenmesine gerek olmadığını İstanbul Polis Müdürlüğüne bildirmişti¹⁸⁴. Bütün bu itirazlarına rağmen, daha sonra Dahiliye Nezareti'nin isteği doğrultusunda, Hristaki Babayanî Efendi'den kefalet ve taahhüd senedleri alınarak Dahiliye Nezareti'ne gönderilmişti. Bu defa da, verilen taahhüd senedi yeterli görülmemişti. Dahiliye Nezareti, 2 Haziran 1324(15 Haziran 1908) tarihinde Zabtiye Nezareti'nden yeni bir senedin Hristaki Efendiye imza ettirilmesini istemişti. Ancak, Hristaki Efendi, verdiği taahhüd senedinin selefleri tarafından verilenlerin bir benzeri olduğunu belirterek, bundan fazlasının Patrikhane ile görüşülmesi gerektiğini İstanbul Polis Müdürlüğü görevlilerine bildirmişti¹⁸⁵. Bu tartışma sırasında II. Meşrutiyet ilan edilmiş ve basına daha özgür bir çalışma ortamı sağlanmıştı.

Oksonos Pontos(1881-1985)

Trabzon'da Rumca olarak yayınlanmıştır¹⁸⁶.

Filoloyiki İho(Edebiyat Sadası)(1892)

1892 tarihinde, Hariciye Nezareti Umum-ı Hukukiye-i Muhtelite Kalemi hulefasından Nikolaki Efendi, sanayi, fünun ve edebiyat alanlarında yayın yapacak haftalık Filoloyiki İho dergisi çıkarmak için müracaat etmişti. Ruhsat verilmesi için Zabtiye Nezareti tarafından gerekli tahkikatın yapılması üzerine 10 Aralık 1892 tarihinde Matbuat-ı Dahiliye Müdürü ruhsat verilmesi için Dahiliye

¹⁸³ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne gönderilen 18 Teşrinisani 1323(1 Aralık 1907) tarihli tezkere; **BOA, ZB, 321/46**.

¹⁸⁴ Zabtiye Nezareti'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 14 Şubat 1323 (27 Şubat 1908)tarihli tezkeresi;**BOA, ZB, 322/51**.

¹⁸⁵ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 21 Temmuz 1324 (3 Ağustos 1908)tarihinde gönderilen tezkere; **BOA, ZB, 324/85**.

¹⁸⁶ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 89.

Nazırı'na bildirmişti¹⁸⁷. Dahiliye Nazırı, Filoloyiki İho dergisine ruhsat verilmesi gerektiğini 2 Receb 1310(20 Ocak 1893) tarihinde Sadarete iletmişti¹⁸⁸. 7 Receb 1310(25 Ocak 1893)'de Sadrazam ruhsat verilmesi gerektiğini II. Abdülhamid'in bildirmiş ve o da 10 Receb 1310 (28 Ocak 1893) tarihinde bu derginin yayınına izin vermişti¹⁸⁹.

Vizantis

1894 tarihinde Vizantis gazetesinin sahibi Madam Eleni idi. Madam Eleni gazetesine Panayot Gugoni Efendi'yi mesul müdür olarak seçmişti. Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüne yapılan müracaat üzerine tayin için işlemlere başlanmış ve Zabtiye Nezareti tarafından "hüsn-i hal eshabından" olduğu anlaşılmıştı. Ayrıca, Payanot Efendi'den alınan kefalet senediyle şahadetname de Dahiliye Nezaretine gönderilmişti¹⁹⁰. Dahiliye Nazırı, bu konudaki araştırma ve çalışmayı yeterli bularak evrakları Sadarete göndermişti¹⁹¹. Sadrazam da nihai iznin verilmesi için evrakları Padişaha arz etmişti. Sonunda Panayot Efendi'nin Vizantis gazetesine mesul müdür olarak atanması II. Abdülhamid tarafından da kabul edilmişti¹⁹².

1901 tarihinde Vizantis gazetesinin imtiyaz sahibi yine bir kadın olup bu Angeliki Manyataki idi. Angeliki Hanım, gazetesinin imtiyazını yazarlardan Karidis Efendi'ye terk etmek istediğini bildirmişti. Karidis Efendi'nin İzmir'de bir gazetenin imtiyazına sahib olduğunu ifade etmesi üzerine Zabtiye Nezareti tahkikat yapmaya lüzüm görmeyerek imtiyazın devri için bir engel olmadığını bildirmişti. Ancak, Karidis Efendi'nin gazete imtiyaz sahibi olduğuna dair Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü'nde bir kayıt olmadığından dolayı, Karidis Efendi için Zabtiye Nezareti'nden tekrar tahkikat yapılması istenmişti¹⁹³.

¹⁸⁷ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün 20 Cemaziyelevvel 1310(10 Aralık 1892) tarihli müzekkeresi; **BOA, ZB**, 17/96.

¹⁸⁸ Dahiley Nazırı'nın 2 Receb 1310(20 Ocak 1893) tarihinde Sadarete gönderdiği tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310 B 10, no: 9

¹⁸⁹ Sadrazamın 7 Receb 1310(25 Ocak 1893)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in10 Receb 1310 (28 Ocak 1893) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1310 B 10, no: 9

¹⁹⁰ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına 28 Muharrem 1312 (1 Ağustos 1894) tarihinde gönderdiği tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 S. 25, no: 23.

¹⁹¹ Dahiliye Nazırının 7 Safer 1312(10 Ağustos 1894) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312. S. 25, no: 23.

¹⁹² Sadrazamın Padişaha sunduğu 12 Safer 1312 (15 Ağustos 1894) tarihli arz tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 23 Safer 1312 (26 Ağustos 1894)tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 S 25, no: 23.

¹⁹³ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırı'na 24 Rebiülahir 1319 (10.Ağust 1901) tarihinde gönderdiği müzekkere; **BOA, ZB**, 18/47.

Enomia

Sisam adasında 1894 yılında Bidayet Mahkemesi Reisi Sokran Yuvanidi ile İstinaf Mahkemesi azasından Talaşniyos tarafından çıkarılmasına teşebbüs edilmiş ve ilk nüshası 23 Mart 1895 tarihinde basılmıştır.

Fos

Samson

Proodos

Bunlar Sisam adasında yayınlanmıştır¹⁹⁴.

Viyomihanikos(1894)

1894 yılında Vasili Fahri Efendi, gemicilik, dökmeçilik, her türlü makine, kimya ve madeniyat konularında Rumca haftalık bir dergi yayınlamak için müracaat etmişti. Zabtiye Nezaretince yapılan soruşturmada ruhsat almaya haiz olduğu ortaya çıkmış, kefatelname ve şehadetnameleri Dahiliye Nezaretine gönderilmişti¹⁹⁵. Dahiliye Nazırı, 12 Cemaziyelevvel 1312(11 Kasım 1894) tarihinde bu dergiye ruhsat verilmesi hakkındaki yazısını Sadarete göndermişti¹⁹⁶. Sadrazamın Viyomihanikos dergisine ruhsat verilmesini Padişah II. Abdülhamid'e bildirmesi üzerine, 8 Cemaziyelahir 1312(4 Aralık 1894) tarihinde ruhsat için irade hasıl olmuştu¹⁹⁷.

Nea Epiteorisis(-1896)

İstanbul'da yayınlanan bu gazetenin 1895 yılındaki imtiyaz sahibi Evniklos Popadopulo Efendi idi. Ancak, bu gazeteyi kendisi yayınlamayıp, aylık altı adet Osmanlı Lirası karşılığında İspiridon Karayanidi Efendiye icara vermişti. 1895 tarihinden itibaren¹⁹⁸ Nea Epiteorisis gazetesinin müdür ve başyazarı

¹⁹⁴ Ali Fuat Öreñ, **Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası(1821-1923)**, s. 226-227

¹⁹⁵ Matbuat-ı Dahileye Müdürü'nün Dahiye Nezareti'ne 29 Rebiülevvel 1312(30 Ekim 1894) tarihli müzekkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 C 8, no:13.

¹⁹⁶ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete yazdığı 12 Cemaziyelevvel 1312(11 Kasım 1894) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 C 8, no:13.

¹⁹⁷ Sadrazamın Padişaha gönderdiği 5 Camaziyelahir 1312 (4 Aralık 1894)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 8 Cemaziyelahir 1312(7 Aralık 1894) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1312 C 8, no:13.

¹⁹⁸ Nea Epiteorisis gazetesini müdür ve sermuaharriri İspiridon Karayanidi'nin Dahiliye Nezareti'ne 29 Teşrinisani 1311(11 Aralık 1895) tarihli arzı; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

İspiridon Kayanidi Efendi idi¹⁹⁹. Gazetenin imtiyaz sahibi Evaniklos Popadopolu Efendi'nin vefat etmesi üzerine gazetenin yayını 1896 yılında sona ermişti²⁰⁰.

Enrot

Paris gazeteleri yazarlarından olup seyahat için İstanbul'a gelmiş olan Popilyo ve Larda adlı iki şahıs bu gezi intibalarıyla ilgili olarak Türkçe, Rumca ve Fransızca olarak Enrot adlı tek sayılık bir gazete çıkarmak için Osmanlı yönetimine müracaat etmişlerdi. Bu gazeteye ruhsat verilmesi için Fransa'nın İstanbul Büyükelçiliği de devreye girerek ruhsatın hemen verilmesi için bir "iltimas" yapılmasını istemişti. Hariciye Nazırı ile Sadrazam da bu gazetenin yayını için yapılması gereken uzun prosedür yerine pratik bir çarenin bulunmasını istemişlerdi. Bunun üzerine Dahiliye Nazırı ile Matbuat-ı Dahiliye Müdüriyeti'nin yaptıkları değerlendirmeler sonunda, sadece seyahat esnasındaki intibalara yer verilmesi, tek sayı olarak çıkarılması ve basımdan önce muayene edilmesi şartıyla, Enrot gazetesine "iltimas" uygulanabileceği sonucuna varılmıştı²⁰¹. Bu çözüm yolu Sadrazam tarafından da uygun bulunarak ruhsat verilmesi için Padişaha bildirilmişti²⁰².

Voskos (Çoban) (1895)

1895 tarihinde Girid Metropolitihanesi tarafından Kandiye'de Voskos adlı bir dergiyi yayınlanmak üzere ruhsat talep edilmişti. Bu derginin muhtevası Ortodoks "Hıristiyan mezhebi akaidi hakkında tarif ve talimata münhasır" olacaktı. Rahibler marifetiyle kiliselerde okutulacak olan bu dergideki yazılar yalnız episkoposlar tarafın yazılacaktı. Bu müracaat Girid Valiliği tarafından İstanbul'a bildirilmişti. Dahiliye Nezareti, bu hususta Matbuat Nizamnamesi'ne göre gerekli işlemlerin yapılmasını Girid Vilayeti'nden isterken, Girid'in "suret-i keyfiyet ve hususiyet ve ehemmiyet-i mevkiyyeye nazaran" bir de mutalaa gönderilmesini istemişti²⁰³. Girid Valiliği de, Voskos dergisinin "münderecatının

¹⁹⁹ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına gönderdiği 29 Şaban 1313(14 Şubat 1896) tarihli müzekkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

²⁰⁰ Dahiliye Nazırının Sadarete gönderdiği 2 Rebiülahir 1314 (10 Eylül 1896)tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

²⁰¹ Dahiliye Nazırının Sadaret'e yazdığı 27 Zilhicce 1312(21Haziran 1895) tarihli tezkere; **BOA, Y.A.Res**, 75/89, lef 2

²⁰² Sadrazamın 27 Zilhicce 1312 (21 Haziran 1895)tarihinde II. Abdülhamid'e yazdığı tezkere; **BOA, Y.A.Res**,75/89, lef 1.

²⁰³ Dahiliye Nezareti'nden Sadarete gönderilen 4 Rebiülevvel 1313 (25 Ağustos 1895)tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1313 RA, 29, no: 42.

taht-ı temine” alındığını ve yayınlanmasında mahallince bir mahzurun bulunmadığını tekrar Dahiliye Nezareti’ne bildirmişti²⁰⁴. Dahiliye Nezareti’nin Girid Valiliğince gerekli işlemlerin tamamlandığını bildirmesi üzerine Sadaret’te tahkikatları yeterli bulunmuş ve derginin neşri Padişah II. Abdülhamid tarafından da uygun görülmüştü. Ancak, Padişah, derginin zararlı bir yayında bulunması halinde sorumluluğun Fener Patrikhanesi’ne aid olması ve “bu misülli muameleatin Patrikhane kararına mebni olarak anın haricinde bir şey yapılmaması lazım geleceği” kararına varmıştı. Ayrıca, böyle bir uygulamanın hem devletçe, hem de Patrikhanece memnuniyeti sebep olacağını belirtmişti²⁰⁵. Böylece II. Abdülhamid, Voskos dergisinin yayınlanmasına izin verirken, muhatabın Girid’deki Metropolit değil, İstanbul’daki Fener Patrikhanesi olmasını tercih etmişti.

Nea Efimiris (1896-)

11 Aralık 1895’te İspiridon Karayanidi Efendi Nea Efimiris gazetesini yayınlamak için İstanbul’dan müracaat etmişti. İspiridon Karayanidi Efendi, 1895 tarihinden itibaren Nea Epiteorisis gazetesinin müdür ve başyazarı idi. Esasında Nea Epiteorisis gazetesini aylık altı adet Osmanlı Lirası karşılığında Evaniklos Papadopulo Efendi’den icara alarak kendisi yayınlıyordu. Ancak, böyle bir yayıncılıkla geçimini sağlayamadığını belirtmişti. 1880-1890 yılları arasında İstanbul’daki Rum gazetelerinde yazarlık yapan Karayanidi Efendi, kendisi için en iyi yolun Nea Efimiris ünvanıyla bir gazete çıkarmak olduğunu belirtmişti²⁰⁶. Kendisi aynı zamanda matbaa imtiyazı sahibi olduğu için yeniden tahkikat yapılmaya lüzum görülmeden istediği gazete için ruhsat verilmesi Dahiliye Nezareti’nce uygun görülmüş ve Sadarete bildirilmişti²⁰⁷. Ancak, bu arada, Nea Epiteorisis gazetesinin imtiyaz sahibi Evaniklos Papadopulo Efendi’nin vefat etmesi üzerine bu gazetenin yayını sona ermişti. Bu gelişmeyi de Sadarete bildiren Dahiliye Nazırı, Karayanidi Efendi’ye Nea Epiteorisis gazetesinin yerine kaim olmak üzere Nea Efimiris gazetesi imtiyaz sahipliğinin verilmesini istemişti²⁰⁸.

²⁰⁴ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü’nün Dahiliye Nazırına gönderdiği 8 Safer 1313(31 Temmuz 1895) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1313 RA. 29, no: 42.

²⁰⁵ II. Abdülhamid’in 29 Rebiülevvel 1313(19 Eylül 1895) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1313 RA. 29, no: 42.

²⁰⁶ Nea Epiteorisis gazetesi müdür ve sermuharriri İspiridon Karayanidi’nin Dahiliye Nezareti’ne 29 Teşrinisani 1311(11 Aralık 1895) tarihli arzı; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

²⁰⁷ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü’nün Dahiliye Nazırına gönderdiği 29 Şaban 1313(14 Şubat 1896) tarihli müzekkeresi ile Dahiliye Nazırı’nın Sadarete gönderdiği 6 Rebiülevvel 1314 (15 Ağustos 1896)tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

²⁰⁸ Dahiliye Nazırı’nın Sadarete gönderdiği 2 Rebiülahir 1314 (10 Eylül 1896)tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

Nihayet, Sadaret'in de uygun görmesi ve II. Abdülhamid'in tasdik etmesiyle bu gazetenin yayınlanmasına izin verilmişti²⁰⁹.

Vertiya/Verita

1895 yılında Selanik'te, Türkçe, İtalyanca, Rumca, Musevice ve Bulgarca olmak üzere Verita adlı bir gazete yayınlamak için İtalyan asıllı Matbaacı Salvatore müracaat etmişti²¹⁰. Selanik Valiliği'nin gazetenin yayını istikametinde görüş bildirmesine rağmen, Dahiliye Nezareti beş dilde yayınlanacak bu gazetenin sansür edilmesinde problem yaşanacağını belirterek, bunun nasıl çözüleceğini Selanik Valiliği'nden sormuştu. Selanik Valiliği de, valilikteki sansür memurunun yetersiz olması dolayısıyla bu dillere vakıf olan Maarif Müdürlüğü tercümanı tarafından bu gazetenin sansür edileceğini bildirmişti²¹¹. Bu yazı üzerine Matbuat-ı Dahiliye Müdürü, sansür için bulunan bu yolun uygun olduğunu, Selanik Valiliğince yayınlanması faydalı görülen bu gazetenin neşrine ruhsat verilmesi gerektiğini Dahiliye Nazırı'na bildirmişti²¹². Dahiliye Nazırı'nın da bu görüşü kabul etmesi üzerine konu Sadarete yazılmıştı²¹³. Böyle bir gazetenin yayınlanmasını faydalı gören ve işlemleri yeterli bulan Sadrazam, ruhsat verilmesi için bu konudaki tezkeresini II Abdülhamid'e göndermişti²¹⁴.

Çiftçi (1896-)

İstanbul'da 1896 yılında Mehmed Raşid Efendi, yayın dili Türkçe, Arapça ve Rumca olacak Çiftçi dergisini yayınlamak için müracaat etmişti²¹⁵. Hakkında gerekli tahkikat yapıldıktan sonra Raşid Efendi'ye ruhsat verilmesi gerektiği Sadarete bildirmişti²¹⁶. Bu arada, Maarif Nezareti, "diyânet ve siyaset ve adâb-ı umumiye cihetle kelimat ve fikrât-ı gayr-i layıka ve takyidat ve şahsiyât ve manası mübhem her nev' mebâhis ve fikrât ve mekâtib şâkirdanı ve nisvân ta-

²⁰⁹ Sadrazamın Padişaha yazdığı 9 Rebiülahir 1314(17 Eylül 1896) tarihli tezkere ve II Abdülhamid'in 22 Rebiülahir 1314(30 Eylül 1896) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 R 22, no: 38.

²¹⁰ Sadrazam'ın II. Abdülhamid'e gönderdiği 18 Zilhicce 1313 (31 Mayıs 1896)tarihli tezkere; **BOA, Y.A.Res**, 79/78.

²¹¹ Selanik Valisi'nin Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği 8 Nisan 1312(20 Nisan 1896) tarihli tahriri; **BOA, Y.A.Res**, 79/78.

²¹² Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırı'na yazdığı 21 Zilkade 1312(4 Mayıs 1896) tarihli müzekkere; **BOA, Y.A.Res**, 79/78.

²¹³ Dahiliye Nezareti'nin Sadarete gönderdiği 6 Zilhicce 1313 (19 Mayıs 1896) tarihli tezkere; **BOA, Y.A.Res**, 79/78.

²¹⁴ Sadrazam'ın Padişah'a yazdığı 18 Zilhicce 1313(31 Mayıs 1896) tarihli tezkere; **BOA, Y.A.Res**, 79/78.

rafından gönderilen her türlü varak ve makalât derc olunmamak ve muayene memuru tarafından tay ve ihraç olunan mevad hakkında ita-yı malumat ve beyan-ı mutalaat edilmemek ve ihraç olunan fıkralara risalenin hîn-i tab'ında nokta konulmamak ve yahut beyaz çıkarılmamak ve ba-ruhsat-ı resmiye matbu' nüshanın kable'n-neşr tatbikatı icra ve tasdik edilmedikçe neşr edilmemek ve her cüzünden beşer nüsha-i matbuası Maarif Nezareti'ne ita olunmak ve resail-i mevkute-nin tadadıyla meşâğil encümenin tekessür etmesi hasebiyle hacmi yirmi dört sahifesi tecâvüz etmemek üzere ihdas ve neşri"²¹⁷ nin uygun olacağını bildirmişti. Bu yapılan hazırlık ve teklifler Sadrazam tarafından da uygun bulunarak pa-dişaha iletilmiş ve II. Abülhamid de Çiftçi dergisinin yayınlanmasına 8 Cemaziyelahir 1314 (14 Kasım 1896) tarihinde karar vermişti²¹⁸.

Avyi (Şafak)(1898)

1897 yılında, Rumca Avyi adlı bir gazete yayınlamak için Armurlu Efendi müracaatta bulunmuştu. Zaptiye Nezaretince hakkında yapılan tahkikatta gazete çıkarması uygun bulunup kefalet senediyle şهادetnamesi Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü'ne gönderilmişti²¹⁹. Dahiliye Nezareti, ruhsat verilmesi için konuyu 13 Cemaziyevvel 1315(10 Ekim 1897)'te Sadarete bildirmiş²²⁰, ancak, Sadaret alınan senedi yeterli görmemiş ve Armurlu Efendi'den hükümetten "tahsisat ve iane namıyla bir şey talep etmeyeceğine dair" yeni bir senet alınmasını 1 Teşrinievvel 1313(13 Ekim 1897) tarihinde istemişti. Bu istek doğrultusunda Matbuat-ı Dahiliye Müdürlüğü yeni senet aldirarak Dahiliye Nezareti'ni haberdar etmişti²²¹. İstendiği şartlarda senedin alındığını Dahiliye Nazırı Sadarete iletmişti²²². Sadaret de Armurlu Efendi'ye Avyi gazetesinin ruhsatı verilme-

²¹⁵ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına yazdığı 26 Rebiülevvel 1314 (4 Eylül 1896)tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8, no: 11.

²¹⁶ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete yazdığı 8 Eylül 1312(20 Eylül 1896) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8, no: 11.

²¹⁷ Maarifi-i Umumiye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 19 Cemaziyevvel 1314 (26 Ekim 1896)tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8, no: 11.

²¹⁸ Sadrazamın 1 Cemaziyelahir 1314 (7 Kasım 1896)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 8 Cemaziyelahir 1314 (14 Kasım 1896)tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1314 C 8, no: 11.

²¹⁹ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırı'na gönderdiği 29 Rebiülevvel 1315(27 Eylül 1897) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye** 1313 ZA 28, no: 19.

²²⁰ Dahiliye Nazırı'nın 13 Cemaziyevvel 1315(10 Ekim 1897)'te Sadarete gönderdiği tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye** 1313 ZA 28, no: 19.

²²¹ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırı'na gönderdiği 26 Cemaziyevvel 1315(23 Ekim 1897) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye** 1313 ZA 28, no: 19.

²²² Dahiliye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 21 Cemaziyelahir 1315(17 Kasım 1897) tarihli; **BOA, İrade-i Dahiliye** 1313 ZA 28, no: 19.

sinin uygun olacağını II. Abdülhamid'e bildirmiş, O da bunu tasdik ederek, gazetenin yayını için izin vermişti²²³.

İroikos Kozmos (1898)

1898 yılında İstanbul'da çocuklara yönelik, on beş günde bir İroikos Kozmos adlı Rumca bir dergiyi yayınlamak üzere Kostantinos Efendi müracaat etmişti. Maarif Vekaleti'nden yayın için müsbet görüş alındıktan sonra Zabtiye Nezaretince gerekli işlemler yapılarak, hükümetten hiçbir ad altında tahsisat istemediği de tesbit edilmişti²²⁴. Dahiliye Nezareti'nin bu derginin yayını için gerekli tahkikatların tamamlandığını Sadarete bildirmişti²²⁵. Sadaretin konuyu II. Abdülhamid'e bildirmesi üzerine, bu derginin yayınlanmasına izin verilmişti²²⁶.

İzmir (1898)

1898 yılına gelindiğinde Türkçe olarak ticaret ve ziraat konusunda yayınladığı İzmir gazetesinin yayını devam ettiremeyen Hakkı Efendi, ticaret ve ziraatle uğraşan İslam ve Hıristiyan bütün ahaliye haberler neşretmek üzere İzmir gazetesini Türkçe ve Rumca olarak yayınlamak için Aydın Valiliği'ne müracaat etmişti. Hakkı Efendi hakkında daha önce imtiyaz sahibi olduğu için yeniden tahkikat yapılmasına lüzum görülmemişti. Aydın Maarif Müdürlüğü'nün de uygun görmesi üzerine konu Aydın Valiliğince Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²²⁷. Aydın Vilayeti'nin bu isteği, Matbuat-ı Dahiliye Müdüriyetince yerinde bulunmuştu²²⁸. Dahiliye Nezareti konuyu Sadaret intikal ettirmiş²²⁹ ve Sadare-

²²³ Sadrazamın 6 Zilkade 1315(29 Mart 1898) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 28 Zilkade 1315(20 Nisan 1898) tarihi iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye** 1313 ZA 28, no: 19.

²²⁴ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nezareti'ne 12 Muharrem 1316 (2 Haziran 1898) tarihinde gönderdiği tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 Safer 26, no: 15.

²²⁵ Dahiliye Nezareti'nin Sadarete gönderdiği 2 Safer 1316(22 Haziran 1898) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 Safer 26, no: 15.

²²⁶ Sadrazamın Padişaha gönderdiği 15 Safer 1316(5 Temmuz 1898) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 26 Safer 1316 (16 Temmuz 1898)tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 Safer 26, no: 15.

²²⁷ Aydın Vilayeti Valisi'nin 23 Muharrem 1316 (13 Haziran 1898)tarihinde Dahiliye Nezareti'ne yazdığı tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 RA 7, no: 5.

²²⁸ Matbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına 8 Safer 1316(28 Haziran 1898) tarihinde gönderdiği müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 RA 7, no: 5.

²²⁹ Dahiliye Nazırının 22 Safer 1316(12 Temmuz 1898) tarihinde Sadarete yazdığı tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 RA. 7, no: 5.

tin de Padişaha bildirmesi üzerine Türkçe-Rumca İzmir gazetesinin yayınına izin verilmişti²³⁰.

Türkçe-Rumca İzmir gazetesi için ruhsat alan Bıçakçızade Hakkı Efendi, Rumca harfleri temin edememesi ve matbaa bulamaması dolayısıyla bu gazeteyi yayınlamamıştı²³¹. Hakkı Efendi, 1905 tarihinde ise tekrar müracaat ederek, gazetenin eksiklikleri giderilerek yayınlanması için yeniden izin istemiş ve bu izin kendisine verilmişti²³².

Tahidromos

1898 yılında, Tahidromos gazetesinin Ayastefanos yakınlarındaki Rus mezarlığının açılışına Rusya'dan bazı şahısların geleceği ile Rus Çarı'nın Girid Hıristiyanlarına iki yüz bin frank verdiği haberleri Osmanlı sansür memurları tarafından yayınlanacak gazeteden çıkarılmıştı. Fakat, gazetede bu haberlerin sansüre rağmen yayınlanması üzerine Matbuat İdaresi durumu Dahiliye Nezareti'ne bildirmişti. Sadrazam da sansür edilen haberleri yayınlayan Tahidromos gazetesinin kısa süreli olarak kapatılması gerektiğini Padişaha bildirmişti²³³.

1908 yılında Fransızca Monitor ve Rumca Tahidromos gazetelerinin imtiyaz sahibi Mösyö Bilis'in ölmesi üzerine bu gazeteler miras yoluyla iki oğluna kalmıştı. Onlar da bu gazetelerin imtiyazının mesul müdürü olan amcaları Jorj Bilis'e verilmesini istemişlerdi. Mesul müdür olduğu için daha önce hakkında tahkikat yapılması dolayısıyla yeni bir işleme lüzum görülmemişti²³⁴. Dahiliye Nazırı'nın görüşünü sadrazamın da kabul etmesi üzerine, konu Padişaha intikal etmiş ve II. Abdülhamid'in tasdik etmesi üzerine Tahidromos gazetesinin imtiyazı Jorj Bilis'e devredilmişti²³⁵.

1908 yılında, Tahidromos gazetesi matbaası Galata'da bulunuyordu ve bu matbaada başka gazetelerde basılmakta idi²³⁶.

²³⁰ Sadrazamın 4 Rebiülevvel 1326 (23 Temmuz 1898) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 14 Temmuz 1314 (26 Temmuz 1898) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 RA. 7, no: 5

²³¹ Dahiliye Nazırı'nın Sadaret yazdığı 5 Rebiülevvel 1323 (10 Mayıs 1905) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1323 R. 19, no: 18.

²³² Sadrazamın 15 Rebiülevvel 1323 (20 Mayıs 1905) tarihli tezkeresi ile II. Abdülhamid'in 19 Rebiülevvel 1323 (20 Mayıs 1905) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1323 R 19. no: 18.

²³³ Fatmagül Demirel, **agt**, s.36.

²³⁴ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 7 Rebiülevvel 1326 (9 Nisan 1908) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1326 R 25, no: 14.

²³⁵ Sadrazamın 13 Rebiülevvel 1326 (15 Nisan 1908) tarihli tezkeresi ve Padişahın 25 Rebiülevvel 1326 (27 Nisan 1908) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1326 R 25, no: 14.

²³⁶ Zabtîye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 13 Ağustos 1324 (26 Ağustos 1908) tarihinde yazılan tahrirat; **BOA, ZB**, 325/97.

Faros Thesoloniki(1899)

1898 yılında, Yunanistan vatandaşı Kariola isimli bir şahıs, Selanik'te Rumca olarak haftada bir defa Faros Thesoloniki adlı gazete çıkarıyordu. Fakat kendisinin Yunanistan'a gitmesi üzerine, gazetenin imtiyazını oğlu Nikola Kariola'ya devr etmişti. Bu arada gazetenin yayınında aksaklıklar baş göstermişti. Bu konuda yapılan müracaatı değerlendiren Selanik Valiliği Nikola Kariola'ya gazete imtiyazının devrinde bir sakınca olmadığı kanaatine varmıştı²³⁷. Bunun üzerine Dahiliye Nezareti, gazete imtiyazının Nikola Kariola'ya devri için işlem yapılabileceğini Sadarete bildirilmişti . Sadaretin konuyu Padişaha bildirmesinden sonra gazetenin Nikola Kariola'ya devri II. Abdülhamid tarafından da 27 Şubat 1899'da uygun görülmüştü²³⁹.

Laverite (1902)

1902 tarihinde Selanik'te yayınlanmıştı. Otuz yılı aşkın Selanik'te yaşayan İtalyalı Mösyö Salvator Murator Laverite adıyla Rumca ve İtalyanca bir gazete çıkarmak istemişti. Ancak, gazetenin sansür ve takibini yapacak olan Vilayet mektubçusu ve tercümanı bu dillere vakıf olmadıklarından bu yayını sansür etmelerinin mümkün olmadığı ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine Selanik Valiliği, sansür işleminin Rum ve İtalyan dillerine aşına Maarif tercümanları tarafından yapılmasını kararlaştırmış ve durumu Dahiliye Nezareti'ne bildirmişti²⁴⁰. İtalyanca-Rumca gazetenin çıkarılması için Selanik Valiliği, Dahiliye Nezareti ve Sadaretin olumlu görüş bildirmesine rağmen, II. Abdülhamid İtalyanların Balkanlarda ve özellikle Arnavutluk taraflarındaki Osmanlı Devleti aleyhine yaptığı faaliyetlerden dolayı 1902 tarihinde Laverite gazetesinin sadece Rumca olarak çıkmasına izin vermişti²⁴¹.

Proodos (1903)

1903 tarihinde İstanbul'da günlük olarak yayınlanan Rumca Proodos gazetesinin sahibi Todoraki Mavragani Efendi, imtiyaz hakkını Osmanlı vatandaşı

²³⁷ Maatbuat-ı Dahiliye Müdürü'nün Dahiliye Nazırına yazdığı 12 Şaban 1316 (26 Aralık 1898) tarihli müzekkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 L 16, no: 5.

²³⁸ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete yazdığı 29 Şaban 1316 (12 Ocak 1899) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 L 16, no: 5.

²³⁹ Sadrazamın 8 Şevval 1316(19 Şubat 1899) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 16 Şevval 1316 (27 Şubat 1899) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1316 L 16, no: 5.

²⁴⁰ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete gönderdiği 24 Receb 1320(27 Ekim 1902) tarihli tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1320 S 18, no: 15.

²⁴¹ Sadrazamın 5 Şaban 1320 (7 Kasım1902)tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 18 Şaban 1320(20 Kasım 1902) tarihi iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1320 S 18, no: 15.

İpatiyos İspanudis Efendi'ye terk eylemek istediğini Dahiliye Nezareti'ne bildirerek gerekli işlemlerin yapılmasını istemişti. Bunun üzerine İpatiyos Efendi hakkında Zabtiye Nezareti tarafından tahkikat yapılmış²⁴² ve elinden senet alındıktan sonra gerekli işlemler tamamlanarak II. Abdülhamid tarafından da devr işlemi tasdik edilmişti²⁴³.

1907 tarihinde, İstanbul'da günlük olarak Rumca yayınlanan Proodos gazetesi müdürü İpsaturi Efendi Proodos gazetesini diğer emsalleri gibi resimli olarak yayınlamak için müracaat etmişti. Bu müracaat Dahiliye Nezareti vasıtasıyla Sadarete bildirilmiş ve Padişah tarafından uygun görülerek yeni şekilde yayınına izin verilmişti²⁴⁴.

Nea Efkeria

1906 yılında İstanbul'da Rumca olarak yayınlanan bu gazetenin imtiyaz sahibi İspiro Karayanidi Efendi idi. Matbaa sahibi olan İspiro Karayanidi matbaasını Galata'da Perşembe Pazarı 32 numaralı mekana taşımak istemiş ve Zabtiye Nezareti'nce bunda bir sakınca görülmemiştir²⁴⁵.

Dosporis

1907 yılı öncesinde Rumca, Türkçe ve Fransızca okur-yazar Aristo Dimos Kaloitos dört ay Dosporis gazetesi müdürlüğünde bulunmuştur²⁴⁶.

Armonia

1907 yılında İzmir'de Rumca yayınlanmakta olan Armonia gazetesinin sahibi Yorgaki İstindi gazetesinin imtiyazını Osmanlı Devleti vatandaşı Doktor Çakıroğlu Mihaliki Efendi'ye devr etmek için Aydın Vilayeti'ne müracaat etmişti. Bu arada Çakıroğlu vefat etmiş ve Yorgaki İstindi Efendi mesul müdür olarak bu gazeteyi çıkarmak istemişti. Ancak Matbuat-ı Dahiliye Müdüriyeti Armonia gazetesinin imtiyazının Yorgaki Efendi'ye devrinin daha uygun olacağına

²⁴² Dahiliye Nazırı'nın 25 Şaban 1321(16 Kasım 1903) tarihinde Sadarete gönderdiği tezkere; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1321 L 17, no: 10.

²⁴³ Sadrazam'ın 17 Ramazan 1321(7 Kasım 1903) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 17 Şevval 1321(6 Ocak 1904) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1321 L 17, no: 10.

²⁴⁴ Sadrazamın 1 Kanunusani 1322(14 Ocak 1907) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 3 kanunusani 1322(16 Ocak 1907) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1324 Z 2, no: 1.

²⁴⁵ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 11 Teşrinisani 1322(24 Kasım 1906) tarihinde yazılan tahrirat; **BOA, ZB**, 319/34.

²⁴⁶ Beyoğlu Polis kademelerince gerçekleştirilen tahkikat evrakı; **BOA, ZB**, 21/77.

karar vererek bu istikametteki görüşünü Dahiliye Nezareti'ne bildirmişti²⁴⁷. Sadaretin de bu devri uygun görmesi üzerine Padişaha bildirmiş ve II. Abdülhamid de Armonia gazetesinin Yorgaki Efendiye devrini tasdik etmişti²⁴⁸.

İmra

1907 tarihinde İstanbul'da Osmanlı Devleti vatandaşı Aristo Dimos Kalotitos Efendi Rumca olarak resimli ve günlük İmra adlı gazete çıkarmak istemişti. Bunun müracaatı Dahiliye Nezareti tarafından uygun bulunmuş ve Aristo Efendi'nin gazete çıkaracaklarda bulunması gereken evsafı haiz olup olmadığı hakkında tahkikat Zabtiye Nezareti'nden istenmişti. Bunun üzerine Zabtiye Nezareti, tahkikat evraklarını İstanbul Polis Müdüriyeti'ne havale etmişti. İstanbul Polis Müdüriyeti de Aristo Efendi'nin ikametinin bulunduğu Beyoğlu Polis Meclisi Riyaseti'nden devlet tarafından icrası lazım gelen tahkikatın yapılmasını 28 Mayıs 1323 (10 Haziran 1907) tarihinde istemişti²⁴⁹. Aristo Efendi'nin Galata'da yaşaması dolayısıyla tahkikat evrakları Galata Ser-komiserliğine 11 Haziran 1907'de gönderilmişti. Galata Başkomiserliği, 9 Haziran 1323 (22 Haziran 1907) tarihinde Aristo Efendi'nin şahsı hakkındaki tahkikatı tamamlamıştı. Buna göre; Aristo Efendi sülalecek İstanbullu olup Osmanlı Devleti'nin Rum Cemaati'ndendir. 12 Şubat 1291(24 Şubat 1876)'de Kandilli'de doğmuş ve buradaki Rum Sıbyan Mektebi'nde ilk tahsilini tamamlamıştır. Fener'deki Rum Mektebi'nden diploma ile mezun olduktan sonra Beyoğlu, Kumkapı ve Balat Rum mekteplerinde öğretmenlik yapmıştır. Beş yıl Kostantinopolis gazetesinde yazarlık ve dört ay Dosporis gazetesi müdürlüğünde bulunmuştur. Rumca, Türkçe ve Fransızca okur-yazar ve konuşurdu. Hiçbir kötü hali olmayıp gazete çıkarmak için kanuni evsafa uygun ve hukuk-ı şahsiyeye tasarrufu olduğu anlaşılmıştır²⁵⁰.

Aristo Efendi'nin ikamet ve iş yeri hakkında da tahkikat yapılmıştı. Bu araştırmaya göre Aristo Efendi Beyoğlu'nda Dalya Sokağında 8 numaralı evde müsteciren ikamet etmektedir. İşyeri ise Galata'da Tüccar Hanı 32 numaralı odadadır. Bu araştırmaya göre de Aristo Efendi'nin gazete çıkarmasında bir mah-

²⁴⁷ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete yazdığı 22 Cemaziyelevvel 1325 (3 Temmuz 1907) tarihli tezkeresi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1325 C 24, no: 20.

²⁴⁸ Sadrazamın 30 Cemaziyelevvel 1325(11 Temmuz 1907) tarihli tezkeresi ve II. Abdülhamid'in 24 Cemaziyelahir 1325(4 Ağustos 1907) tarihli iradesi; **BOA, İrade-i Dahiliye**, 1325 C 24, no: 20.

²⁴⁹ Dahiliye Nazırı'nın 24 Rebiülahır 1325(6 Haziran 1907) tarihinde Zabtiye Nezareti'ne yazdığı tezkeresi; **BOA, ZB**, 21/77.

²⁵⁰ Beyoğlu Polis kademelerince gerçekleştirilen tahkikat evrakı; **BOA, ZB**, 21/77.

zur görülmemiştir. Ayrıca Beyanname ve kefalet senedi alınmıştır²⁵¹. Aristo Efendi'nin şimdiye kadar kötü bir haline rastlamadığı, kanunlara aykırı eser yayınlamayacağı ve kanuna aykırı bir durum ortaya çıkarsa verilecek cezayı tarafına aid olduğunu beyan ederek ona kefil olan Yanko Veledi Yorgo Yorgayadis Efendi idi. Yanko Veledi Yorgo Yorgayadis Efendi Galata'da Havyar Hanı'nda hınta tüccarı idi. Bu kefaletin doğruluğu da Yorgi Karistinos ve Dimitri Pavli tarafından tasdik edilmişti²⁵².

Polisin bütün işlemlerini tamamlaması üzerine İstanbul Polis Müdürü Aristo Dimos Efendi'nin tahkikat evraklarının tamamını bir üst yazı ile Zabtiye Nezareti'ne bildirmişti²⁵³. Bütün bu bilgileri değerlendiren Dahiliye Nezareti Aristo Efendi'ye Ruhsat verilmesi gerektiği kanaatine varmış ve konuyu Sadarete bildirmişti²⁵⁴. Sadrazam da İmra gazetesi için ruhsat verilmesi gerektiğini Padişah'a bildirmesinin²⁵⁵ üzerinden dört ay geçmesine rağmen, II. Abdülhamid tarafından bir karar verilmemişti. Bunun üzerine Sadrazam ikinci bir kez İmra gazetesine ruhsat verilmesi hakkında bir tezkereyi Padişaha göndermişti²⁵⁶.

Rum Cemaat-i İlmiye Dergisi

Rum Cemaat-i İlmiyesi tarafından üç ayda bir yayınlanan derginin müdürlüğüne 1908 yılında, Dimos İkonomidi Efendi'nin tayin edildiği Fener Rum Patrikhane'sinden Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti. Dimos İkonomidi Efendi'nin iyi hal sahiblerinden olduğunun İstanbul Polis Müdürlüğüne tesbit edilmesi üzerine netice Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁵⁷.

Sindağma

1908 yılında, Sindağma adıyla fenni, ilmî, edebî, siyasî ve ticarî haftalık bir Rumca gazete çıkarmak için Dahiliye Nezareti'ne müracaatta bulunulmuştu.

²⁵¹ Aristo Efendi'nin İkamet ve işyeri hakkında yapılan tahkikat evrakı; **BOA, ZB**; 2/77.

²⁵² Yanko Veledi Yorgi Yorgiyadis'in Aristo Efendi hakkındaki 7 Haziran 1323 (20 Haziran 1907) tarihli kefalet senedi; **BOA, ZB**, 21/77.

²⁵³ İstanbul Polis Müdürü'nün Zabtiye Nezareti'ne gönderdiği 12 Haziran 1323 (25 Haziran 1907) tarihli tahrirat; **BOA, ZB**, 21/77.

²⁵⁴ Dahiliye Nazırı'nın Sadarete yazdığı 16 Cemaziyevvel 1325 (27 Temmuz 1907) tarihli tezkere; **BOA, Y.A.Res**, 149/159, lef 2.

²⁵⁵ Sadrazam'ın Padişaha yazdığı 6 Receb 1325 (15 Ağustos 1907) tarihli tezkeresi; **BOA, Y. A. Res**, 149/159, lef 1.

²⁵⁶ Sadrazam'ın Padişaha 2 Zilkade 1325 (7 Aralık 1907) tarihinde gönderdiği tezkere; **BOA, Y. A. Res**, 151/27.

²⁵⁷ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 19 Şubat 1323 (3 Mart 1908) tarihli tahrirat; **BOA, ZB**, 322/65.

İstanbul'da yayınlanacak olan gazete Yorgi Rifiyas veledi Hırstodulo tarafından Galata Haraççı Sokağı'nda icar ettiği matbaada bastırılacağı anlaşılmıştı. Yorgi Rifiyas veledi Hırstodulo gazete çıkarmak isteyenlerde aranan vasıfları haiz olduğu tesbit edilerek Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁵⁸.

Hronos (Vakit)

1908 yılında Osmanlı vatandaşı Aleksandır İskendiridi Efendi Hronos(Vakit) gazetesini çıkarmak için Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti. Siyasi nitelikli olacak gazete günlük ve resimli tarzda mevcut matbaalardan birinde bastırılacaktı. Aleksandır İskendiridi Efendi'nin gazete yayınlayanlarda aranan şartları taşıdığı, Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁵⁹.

Patris

1908 yılında, Keşişoğlu Ovlif Efendi Patris adıyla günlük bir gazete çıkarmak için Dahiliye Nezareti'ne başvurmuştu. Gazeteyi yeni açacağı matbaasında bastırmayı planlayan Keşişoğlu Ovlif Efendi'nin gazete yayınlayanlarda aranan şartları taşıdığı, Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁶⁰.

Avyi (Şafak)

1908 yılında, Yorgi İkonomidi Efendi her şeyden bahs edecek günlük Avyi(Şafak) gazetesini yayınlamak için müracaat etmişti. Gazeteyi Galata'da Çınar Sokağı'nda kuracağı matbaasında bastıracağı anlaşılan Yorgi İkonomidi Efendi'nin gazete yayınlamak için aranan evsafa uygun olduğu Zabtiye Nezaretince Dahili Nezareti'ne bildirilmişti²⁶¹.

Empros

1908 yılında, Makridi Efendi siyasî ve edebî olmak üzere günlük Empros adıyla bir gazete çıkarmak için Dahiliye Nezareti'ne başvurmuştu. İstanbul'da

²⁵⁸ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 17 Temmuz 1324(30 Temmuz 1908) tarihli tezkeresi; **BOA, ZB, 324/43**.

²⁵⁹ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 23 Temmuz 1324(5 Ağustos 1908) tarihi tahriyat; **BOA, ZB, 324/99**

²⁶⁰ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 23 Temmuz 1324(5 Ağustos 1908) tarihi tahriyat; **BOA, ZB, 324/108**

²⁶¹ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 24 Temmuz 1324(6 Ağustos 1908) tarihi tahriyat; **BOA, ZB, 324/106**.

yayınlanacak olan bu gazeteyi Makridi Efendi mevcut matbaalardan birinde bastıracaktı. Zabtiye Nezareti Makridi Efendi'nin gazete çıkarmaya ehil olduğunu Dahiliye Nezareti'ne bildirmişti²⁶².

Ampotis

1908 tarihinde, İstanbul'da Davavekillerinden Pandelaki Kozmide Efendi, Ampotis adlı Rumca ve Musavat isimli Türkçe iki gazete yayınlamak için Dahiliye Nezareti'ne müracaatta bulunmuştu. Pandelaki Kozmide Efendi, gerektiğinde sabah ve akşam günlük olarak yayınlayacağı gazeteyi Beyoğlu'daki Levanes Heralid Matbaası'nda tab' ettirecekti. Pandelaki Kozmide Efendi'nin gazete yayınlaması için bir engeli bulunmadığı Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁶³.

Panorama

1908 yılında, İstanbul'da Kostantino Markopulo Efendi "siyasi ve her şeyden" bahsedecek Panorama adlı günlük bir gazete çıkarmak Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti. Dahiliye Nezareti de tahkikat yapması için konuya Zabtiye Nezareti'ne havale etmişti²⁶⁴. Bunun üzerine İstanbul Polis Müdürlüğü'nün isteği doğrultusunda Beyoğlu ve Galata Polis Meclisleri ile Galata Arap Camii Komiserliği tarafından yapılan tahkikat sonucunda Markopulo Efendi'nin bu gazeteyi çıkarmak için yeterli şartlara haiz olduğu anlaşılmış, kendisinden senet ile hakkında şahadetname tanzim ettirilmişti²⁶⁵. İstanbul Polis Müdürlüğü, bu gazetenin Galata'da Perşembe Pazarı'nda Saatçılar Caddesi'nde bulunan Aristodolos Matbaası'nda ücretle basılacağı bilgisine de yer verdiği tutanağını 11 Ağustos 1324(24 Ağustos 1908) tarihinde Zabtiye Nezareti'ne göndermişti²⁶⁶. Zabtiye Nezareti de Panorama gazetesini ve Markopulo Efendi hakkında tahkikat neticesini Dahiliye Nezareti'ne göndermişti²⁶⁷.

²⁶² Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 25 Temmuz 1324(7 Ağustos 1908) tarihi tahriyat; **BOA, ZB, 324/109**

²⁶³ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 27 Temmuz 1324(9 Ağustos 1908) tarihi tahriyat; **BOA, ZB, 324/95**.

²⁶⁴ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne yazılan 12 Receb 1326(10 Ağustos 1908) tarihli tezkere; **BOA, ZB, 24/38**.

²⁶⁵ Beyoğlu ve Galata Polis Meclisleri ile Galata Arap Camii Komiserliği tarafından yapılan tahkikat evrakı; **BOA, ZB, 24/38**.

²⁶⁶ İstanbul Polis Müdürü tarafından 11 Ağustos 1324 (24 Ağustos 1908)tarihinde sonuçlandırılan tahkikat evrakı; **BOA, ZB, 24/38**.

²⁶⁷ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 11 Ağustos 1324 ((24 Ağustos 1908))tarihli tezkere; **BOA, ZB, 24/38**.

Romyos

1908 tarihinde, Romyos adlı resimli günlük Rumca gazetesini yayınlamak için Yunanistan vatandaşı Nikola Çanti Efendi, Osmanlı Hariciye Nezareti'ne müracaat etmişti. Dahiliye Nezareti'ne intikal eden konu tahkikat için Zabtiye Nezareti'ne gönderilmişti²⁶⁸. Yapılan tahkikata göre, Nikola Çanti, Yunanistan'da doğmuştur. Galata'da Kara Mustafa Paşa Sokağı'nda 20 numaralı evde ikamet etmektedir. 37 yaşlarında ehl-i namus bir insandır. Yunanistan'daki okullarda eğitimini tamamlamış olup, Rumca, Fransızca ve İtalyanca okuyup-yazmakta ve Türkçe konuşmaktadır. Çanti Efendi bu gazeteyi Mumhane'de eski Lü'id Hanı'ndaki Kostantinopolis gazetesi matbaasında tab' ettirecekti²⁶⁹. Kefaletin tertib edilmesi ve Çanti Efendi'den sened alındıktan sonra, yapılan tahkikatı yeterli bulan Zabtiye Nezareti durumu Dahiliye Nezareti'ne bildirmişti²⁷⁰.

İspanoz

1908 tarihinde, Galata Feramenecilerde Naib Hanı 18 numaralı odada oturan Menelaos Kalınta İspanoz adıyla haftalık Rumca bir mizah gazetesi yayınlamak için Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti. Tahkikat için evraklar Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne havale edilmişti²⁷¹. İstanbul Polisi tarafından yapılan tahkikatta, otuz yaşını doldurmuş olan Kılınta Efendi'nin, Rum milletine mensup Rumca okul öğretmeni olduğu, dört sene önce politika dolayısıyla bir sene mahkumiyeti dışında hüsn-i hal eshabından olduğu ortaya çıkmıştı. Kendisinden senet alınan ve kefalete bağlanan Kılınta Efendi, gazetesini Galata'da Perşembe Pazarı'nda Saatçiler Caddesi'ndeki Beradiro Efendi matbaasında ücretle tab' ettireceği tesbit edilmişti²⁷². Tahkikatın tamamlanması üzerine durum Zabtiye Nezareti'nce Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁷³.

²⁶⁸ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 12 Ağustos 1324(25 Ağustos 1908) tarihinde gönderilen tezkere; **BOA, ZB, 24/104**.

²⁶⁹ İstanbul Polis Müdürlüğü'nün tahkikat evrakları: **BOA, ZB, 24/104**.

²⁷⁰ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 16 Ağustos 1324 tarihli tahrirat; **BOA, ZB, 325/119**.

²⁷¹ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezaret'ne gönderdiği 23 Receb 1326 (21 Ağustos 1908) tarihli tezkere; **BOA, ZB, 24/85, lef 2, varak a**.

²⁷² İstanbul Polis Müdürlüğü tahkikat kayıtları: **BOA, ZB, 24/85, lef 2, varak b..**

²⁷³ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 12 Ağustos 1324 (25 Ağustos 1908) tarihinde yazılan tahrirat; **BOA, ZB, 325/84**.

Analisis

1908 tarihinde İstanbul'da Fener Abdi Subaşı Mahallesi'nde ikamet eden Davavekili Vladimir Mırmıroğlu Analisis adıyla günlük bir gazete çıkarmak için Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti²⁷⁴. Zabtiye Nezareti, Fener Başkomiserliği vasıtasıyla Mırmıroğlu hakkında soruşturma yapmış ve 1293(1877/1878) yılında doğduğu, hiçbir cinayet ve ceza ile alakası olmadığı anlaşılmış, kendisinden senet alındığı gibi kefaletname de düzenlenmişti. Mırmıroğlu'nun bu gazeteyi ücretle matbaalardan birinde bastıracağı da tespit edilmişti²⁷⁵.

Hokkabaz

1908 yılında, Ermeni asıllı Artin Tanilyan Türkçe, Rumca, Ermenice ve Fransızca resimli olarak günlük Hokkabaz adlı bir gazeteyi yayınlamak için Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti²⁷⁶. Zabtiye Nezareti tarafından yapılan tahkikatta, 33 yaşında olan Artin Efendi'nin Kayseri doğumlu olduğu, Kayseri Ermeni Mektebi'nde tahsil gördükten sonra İstanbul'a gelerek Eski Zabita Caddesi 46 numaralı dükkanda kağıtçılıkla uğraştığı tesbit edilmişti. Hiçbir cinayet ve cünhadan mahkumiyeti bulunmayan Artin Efendi, gazetesini Galata'dan Beyoğlu istikametinde yeni açılan caddede bulunan Soma Matbaası'nda veya ücretle mevcut matbaalardan birinde tab' ettirecekti²⁷⁷. Beyoğlu Sakızağacı caddesi 78 numaralı evde icarla ikamet eden Artin Efendi'den senet alındıktan ve hakkında şahadetname düzenlendikten²⁷⁸ sonra tahkikat tamamlanmış ve Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁷⁹. Hokkabaz Eylül 1908 tarihinden itibaren yayınlanmaya başlanmıştır.

Propondis(Marmara Denizi)

1908 yılında, Osmanlı vatandaşı Yanko Ersopulos Efendi, Propondis adlı bir gazete çıkarmak için Dahiliye Nezareti'ne başvurmuştu. İstanbul'da haftada

²⁷⁴ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 23 Recebi 1326 (21 Ağustos 1908) tarihli tez-kere; **BOA, ZB, 24/80**.

²⁷⁵ 11 Ağustos 1324(24 Ağustos 1908) tarihinde tamamlanan polis tahkikat evrakı; **BOA, ZB, 24/80**, varak b.

²⁷⁶ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 20 Receb 1326 (18 Ağustos 1908) yazılan tez-kere; **BOA, ZB, 24/69**, lef 2, varak a.

²⁷⁷ 6 Ağustos 1324 (19 Ağustos 1908) tarihinde tamamlanan Polis tahkikat evrakı; **BOA, ZB, 24/69**, lef 2, varak b.

²⁷⁸ Artin Efendi hakkındaki 5 Ağustos 1324 (18 Ağustos 1908) tarihi şahadetname; **BOA, ZB, 24/69**, lef 1.

²⁷⁹ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 8 Ağustos 1324 (21 Ağustos 1908) tarihinde yazılan tahrirat; **BOA, ZB, 325/44**.

iki defa yayınlanması tasarlanan bu gazete, Galata'da bulunan Tahidromos gazetesi matbaasında basılacaktı. Zabtiye Nezareti, Yanko Ersopulos Efendi'nin iyi hal eshabından olduğunu tespit ederek durumu Dahiliye Nezareti'ne bildirmişti²⁸⁰.

Pirazmos(Şeytan)

1908 yılında Rumca Kostantinopolis gazetesi yazarlarından Pavlo Fotiyadi Efendi, Pirazmos yani Şeytan adıyla Rumca haftalık bir mizah gazetesi yayınlamak için Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti²⁸¹. Zabtiye Nezareti'nce İstanbul Polisi'ne yaptırılan tahkikatta Osmanlı vatandaşı olan Pavlo Efendi'nin 30 yaşını doldurduğu, hiçbir cinayet ve cünha ile ilgisinin bulunmadığı anlaşılmıştı. Gazetesini mevcut matbaalardan birinde ücretle tab' ettireceği anlaşılan²⁸² Pavlo Efendi hakkında Daire-i Zabtiye'de görevli biri doktor iki şahısın şahadetnamesi ile kendisinden alınan sened üzerine tahkikat tamamlanarak²⁸³ neticesi Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁸⁴.

Ankarondiyan

1908 yılında Osmanlı vatandaşı tüccar Avraam Acundadidi Efendi, Rumca Ankarondiyan gazetesi çıkarmak için Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti. Bu gazeteyi günlük olarak ve icap ettiği takdirde akşamları da yayınlanacak olan Avraam Acundadidi Efendi, gazete çıkarma şartlarına haiz bulunuyordu. Bu gazete mevcut matbaalardan birinde ücretle bastırılacaktı²⁸⁵.

Ayamera

1908 tarihinde Osmanlı vatandaşı olan Yanko İstavrolaki Efendi, siyasi ve her şeyden bahsedecek Rumca günlük bir gazete çıkarmak için İstanbul'da Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti. Zabtiye Nezareti'nden tahkikat işlemleri ya-

²⁸⁰ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 13 Ağustos 1324 (26 Ağustos 1908) tarihinde yazılan tahrirat; **BOA, ZB, 325/97**.

²⁸¹ Dahiliye Nezareti'nden Zabtiye Nezareti'ne 14 Şaban 1326 (11 Eylül 1908) tarihi tezkere; **BOA, ZB, 25/43, lef 1, varak a.**

²⁸² İstanbul Polisi'nin 28 Ağustos 1324 (10 Eylül 1908) tarihinde tamamladığı tahkikat evrakı; **BOA, ZB, 25/43, lef 1, varak b.**

²⁸³ 28 Ağustos 1324 (10 Eylül 1908) tarihli şahadetname için bakınız; **BOA, ZB, 25/43, lef 2**

²⁸⁴ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 28 Ağustos 1324 (10 Eylül 1908) tarihinde gönderilen tahrirat; **BOA, ZB, 326/35**.

²⁸⁵ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 3 Eylül 1324 (16 Eylül 1908) tarihinde yazılan tahrirat; **BOA, ZB, 326/59**.

pılarak gazete çıkarmaya haiz olduğu tesbit edilmiş ve Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁸⁶.

Ottomaniki Anekartis(Aneksartisis)

1908 yılında, Ağazade Mehmet Behçet Bey, Ottomaniki Anekartis adıyla Rumca, İstiklal-i Osmanî adıyla Türkçe ve İndependensi adıyla Fransızca olmak üzere günlük gazeteler çıkarmak için başvuruda bulunmuştu. İstanbul'da yayınlanacak olan gazeteler mevcut matbaalardan birinde ücretle bastırılacaktı. Gazete çıkarmaya ehil görülen Ağazade Mehmet Behçet Bey hakkındaki tahkikat neticesi Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁸⁷.

Demokrat

1908 tarihinde, Demokrat "yani müsavat-ı hukuk" adlı Türkçe, Rumca ve Ermenice bir gazete yayınlamak için Türkçe Tercüman-ı Hakikat gazetesi yazarlarından Memduh Efendi, Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti. İstanbul'da yayınlanacak olan bu gazete başlangıçta on beş günde bir daha sonra ise günlük olarak çıkacaktı. Gazetesini mevcut matbaalardan birinde tab' ettireceği anlaşılan Memduh Efendi, gazete çıkarmak için aranan şartları haiz olduğu tesbit edilerek Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁸⁸.

Simea

1908 tarihinde, Osmanlı vatandaşı olan Aristokos Avaraydi Efendi siyaset, edebiyat umur-ı maliyeye yönelik makalelerin bulunacağı haftalık Simea adlı bir Rumca gazete yayınlamak için Dahiliye Nezareti'ne müracaat etmişti. İstanbul'da yayınlanacak olan bu gazete Galata'daki Cuyubediz Matbaası'nda basılacaktı. Aristokos Avaraydi Efendi'nin gazete yayınlamak için aranan şartları taşıdığı Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁸⁹.

Keri (Ezman)

1908 tarihinde, İstanbul'da Osmanlı vatandaşı Prodromos Havpolidi Efendi, Keri (Ezman) adlı günlük bir gazete çıkarmak için Dahiliye Nezareti'ne

²⁸⁶ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 11 Eylül 1324(24 Eylül 1908) tarihinde gönderilen tahrirat; **BOA, ZB, 326/94**.

²⁸⁷ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 11 Eylül 1324(24 Eylül 1908) tarihli tahrirat. **BOA, ZB, 1325/73**.

²⁸⁸ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 5 Teşrinievvel 1324(18 Ekim 1908) tarihli tezekere; **BOA, ZB, 327/27**.

²⁸⁹ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 8 Teşrinievvel 1324(21 Ekim 1908) tarihli tezekere; **BOA, ZB, 327/42**.

müracaat etmişti. Gazeteyi mevcut matbaalardan birinde bastıracağı anlaşılan Havpolidi Efendi, gazete yayınlacaklarda aranan vasıfları taşıdığı tesbit edilerek Zabtiye Nezareti tarafından Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁹⁰.

Keravnos(Yıldırım)

1908 yılında İstanbul'da, Pavlaki Efendi, Yıldırım/Keravnos isimli Türkçe - Rumca bir gazete yayınlamak için müracaat etmişti. Beyoğlu'ndaki Greko-Fransa Mektebi Türkçe muallimi olan Pavlaki Efendi, başlangıçta Pazar günleri yayınlamak istediği gazeteyi mevcut matbaalardan birinde bastıracaktı. Gazete çıkarmaya haiz bulunduğu hakkındaki netice Zabtiye Nezareti'nce Dahiliye Nezareti'ne bildirilmişti²⁹¹.

Neo Samos

1909 yılında Sisam adasında Kapos Efendi tarafından yayınlanmıştır²⁹².

Bosforis

İstanbul'da yayınlanmıştır.

Metapolitefsis

İstanbul'da yayınlanmıştır.

Embros

1973 yılında yayınına devam etmekte idi²⁹³.

Anatolokos tahidromos

Aneamose

Aninikos

Efemeris don kiryon

Etnkifoni

Hipokrat

Dikosni

²⁹⁰ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 8 Teşrinievvel 1324 (21 Ekim 1908) tarihli tezkeresi; **BOA, ZB, 327/37**.

²⁹¹ Zabtiye Nezareti'nden Dahiliye Nezareti'ne 29 Teşrinievvel 1324 (11 Kasım 1908) tarihli tahrirat; **BOA, ZB, 327/140**.

²⁹² Ali Fuat Örenç, **Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası (1821-1923)**, s. 228.

²⁹³ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, İstanbul 1973. s. 91.

Hironika

Isırmatos

Rodon

Foti

Klert

Yukarıdaki 12 gazete 1908-1909 yılları arasında yayınlanmıştır²⁹⁴.

Tarros (1910)

İstanbul'da siyasî ve edebî resimli haftalık bir dergi olarak 1910 yılında yayınlanmaya başlanmıştı. Bu dergide, siyasi makaleler, hissi romanlar, hiç yayınlanmamış rivayetler, şiir, edebiyat, ilm-i asar-ı atika, musiki, moda resimleri, havadis konularına yer verilecekti. İlk sayısının kapağında Galata kulesine yer veren derginin ilk yaprağında Padişah Mehmet Reşat ve ikinci yaprağında ise Rum Ortodoks Patriği III. Yovakim'in resimlerine yer verilmişti. Dergi 20 sayfadan oluşuyordu²⁹⁵.

Akanti

Ameroliptos

Apela

Argatis

Aspis

Astrapi

Dimitra

Donkiholtos

Drasis

Fos

İkonografimeni

Istatoria

Iptetiorisi

Kastriotis

²⁹⁴ Fuat Süreyya Oral, **Basın Tarihi**, İstanbul 1965, s. 262.

²⁹⁵ Tarros dergisinin ilk nüshası için bakınız; **BOA, Y. PRK. GZT, 45/4.**

Kriks

Omospondiyakos

Oneos

Optios

Bu gazeteler 1910 yılında yayınlanmıştır.

Anokato

Anatolikon praktorion

Antiolifitisis

Efestetya

Efeltropitia

Evdomadya

Fimi

Keranos

Kordon

Noyima

Sinadelfosis

Tatikeanon etnos

Tehni

Bu gazeteler 1911 yılında yayınlanmıştır.

Köylü (1911-1912)

İstanbul'da haftalık olarak Türkçe –Rumca olarak yayınlanmıştır.

Evangelismos

Elips

Tanea

Bu gazeteler 1912 yılında yayınlanmıştır.

Apopi

Hironos

Imera

Bu gazeteler 1913 yılında yayınlanmıştır.

Faros

Bu gazete 1914 yılında yayınlanmıştır.

Moda Melikesi

İstanbul'da Türkçe-Rumca ve Fransızca olarak yayınlanmıştır.

Anayenisis**Konopi****Krotos****Oki****Ologos****Oportisitıs****Kosmos****Tukteri**²⁹⁶

Bu gazeteler 1918 yılında yayınlanmıştır.

Proio (Sabah)

Sahibi ve müdürü A. Kalotaios olan Proio gazetesi 1918 yılında yayınlanmaya başlanmıştır. 1922 yılında İstanbul'da yayınlanmakta olan bu gazete, günlük dört sayfalık bir gazete idi²⁹⁷.

Osmanlı Terakki-i Ziraat(1918-1920)

İstanbul'da aylık olarak neşredilmiştir. 31 Mart 1918-Eylül 1920 tarihleri arasında Türkçe-Rumca olarak yayınlanmıştır.

Gatos**Soria**

Bu gazeteler 1919 yılında yayınlanmıştır.

Stomatoloji

Bu gazeteler 1922 yılında yayınlanmıştır.

Frofro

²⁹⁶ Fuat Süreyya Oral, **Basın Tarihi**, İstanbul 1965, s. 262.

²⁹⁷ Bu gazetenin 22. 1. 1922 tarihli nüshası için bakınız; **BOA, Y. PRK. GZT**, 46/11.

Taneotera

Bu gazeteler 1923 yılında yayınlanmıştır²⁹⁸.

Apoyevmatini

İstanbul'da L. Yaveridis tarafından 1925 yılında kurulan Apoyevmatini gazetesi, yayın hayatına 2003 yılında devam etmektedir. Bu günkü sahibi Evsavia Adosoğlu'dur.

İho

İstanbul'da Haralambos Rombopulos tarafından yayınlanmaya başlanan İho gazetesi 2003 yılında yayın hayatına devam etmektedir. Bugünkü sahibi Andrea Rombopulos'tur.

SONUÇ

Gelişmiş toplumların en belirgin göstergelerinden biri olan basın-yayın alanındaki gelişmişlik düzeyinin Türkiye'de yaşayan Rumlar tarafından yakalandığını –bizim sadece bir kısmını tespit edebildiğimiz- gazete ve dergiler ispat etmektedir. Batı Avrupa'da gelişen matbaacılığın Türkiye'ye girmesinden sonra, 1627 yılında İstanbul'da ilk Rum matbaasının Osmanlı Devleti'nin resmi matbaasının kuruluşundan yüz yıl önce kurulduğu görülmektedir. Türkçe gazetele-
rinin yayına başlamasından iki yıl sonra ilk Rumca gazetenin 1831 yılında İzmir'de yayınlandığı bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin resmi gazetesi olan Takvim-i Vekayi ile Rumların yaşadığı vilayetlerdeki vilayet gazetelerinin Rumca versiyonlarının yayınlaması da Rumca basının gelişmesine büyük katkı sağlamıştı.

Rumca gazete ve dergilerin diğer bölgelere göre Rumların daha yoğun oldukları İzmir, İstanbul ve Selanik'te yayınlandığı dikkati çekmektedir. Ancak, bunu sadece nüfusla açıklamak mümkün değildir. Bu üç şehrin aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin kültür ve ticaret şehirleri olduğu da göz ardı edilmemelidir. Bütün dillerdeki basının merkezleri de buralardı. Türkçe basının en etkin olduğu şehir de başkent olması yanında bir de kültür merkezi olan İstanbul'du. Fransız ve İtalyanların da İzmir ve Selanik'te Rumca gazete yayınlamalarında ticari gayelerin ağır bastığı bilinmektedir. Ayrıca Trabzon ve Yanya gibi diğer vilayetlerde de Rumca gazeteler basılmaktaydı.

²⁹⁸ Fuat Süreyya Oral, **Basın Tarihi**, İstanbul 1967, s. 262.

Rumca gazete ve dergilerinin büyük çoğunluğu Türkiye’de yaşayan Rumlar tarafından çıkarılmaktaydı. Bunun yanında, Türkler ve Ermeniler de Rumca gazete ve dergi yayınlamaktaydılar. Ayrıca, başta Yunanistan vatandaşları olmak üzere, Fransız ve İtalyanlar da Rumca neşriyat yapmaktaydılar.

Osmanlı Devleti’nde herkes için geçerli olan işlemleri yaptıktan ve sansüre riayet ettikten sonra Rumca gazete çıkarmak için hiçbir hususi engel bulunmamaktaydı. Hatta Rumca yerli bir dil kabul edildiği için, yabancı bir dilde yayın yapmak yasaklanırken aynı gazetenin Rumca yayınlanmasına izin verilebiliyordu.

Siyasi nitelikte gazete ve dergiler yayınlandığı gibi, edebiyattan ziraata, teknik ve sanayiden mizaha, dökümcülüğten gemiciliğe, modadan dinî konulara kadar her alanda Rumca yayın yapılmıştı. Bu yayınların tamamı sadece yetişkinlere yönelik olmayıp, çocuklar için özel dergiler çıkarılarak, basından yaygın eğitimin yanında gelecek nesillerin yetişmesinde bir eğitim aracı olarak faydalanma kabiliyeti de ortaya konmuştu. Basın bir taraftan çocukların gelişiminde hizmet aracı olarak kullanılırken, diğer taraftan da Rum İlim Cemiyeti gibi kurumlar tarafından ilim ve fikir dergileri yayınlanmıştı.

Türkiye’de yaşayan Rumlar sadece Rumca gazete yayınlamamış olup 1860-1922 yılları arasında büyük etkinliği olan Türkçe gazete ve dergiler de yayınlamışlardı. I. Meşrutiyet’in ilan sürecinde Yeni Osmanlılar’ın sözcülüğünü yapan İbret gazetesi Sarrafyan adlı bir Rum tarafından çıkarılmaya başlanmıştı. Türkiye’de aydınlara yönelik yeni edebiyat akımı D. Nikolaidis adlı bir Rum tarafından yayınlanan Servet-i Fünün dergisi etrafında şekillenmiş ve bu derginin adıyla anılmıştı. Son dönem Osmanlı basınındaki iki büyük gazeteden İkdam ve Sabah’tan ikincisinin sahibi Mihran Efendi adlı bir Rum’dur. Türkiye’de Türkçe ilk müstakil mizah gazetesi de bir Rum olan Teodor Kasap tarafından yayınlanmıştı. Bunlar Rumların Türkçe basında da ne kadar etkili olduğunun açık delilleridir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla bile, Osmanlı döneminde Türkiye’de Türkçe gazetelerden sonra en fazla neşriyatın Rumca olarak yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu da, o dönem Türkiye’de yaşayan Rumların fikri ve kültürel alanda gelişmişliklerinin en güzel delili olmalıdır.

I. Dünya Savaşı sonunda yaşanan Türk-Yunan Savaşı dolayısıyla yaşanan göçlere paralel olarak Türkiye’deki Rumca basının hacmi gittikçe daralmış olmasına rağmen, bugün hala İstanbul’da iki Rumca gazete yayınlanmaktadır.

ÖZET

Osmanlı Devleti sınırları içinde matbaanın devlet iradesi dışındaki kuruluşunun 15. yüzyıla dayandığı bilinmektedir. Öncelikle Yahudi, daha sonra Ermeni cemaati tarafından kullanılan matbaa, 1627 yılında Rum cemaatinin matbaa kurmasıyla birlikte söz konusu kesi tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Matbaanın kuruluşu Osmanlı Devleti içindeki Rum basın gelişiminde etkili olmuştur. İlki 1831 yılında İzmir'de yayımlanan Rumca gazete ve dergiler, izleyen süreçte İzmir; Selanik ve İstanbul gibi Rumların yoğun yaşadığı ve sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş kentlerde varlık göstermiştir. Osmanlı döneminde Türkiye'de Türkçe gazetelerden sonra en fazla neşriyat Rumca olarak yapılmıştır. Rum kesimi Rum basınının gelişiminde olduğu gibi 1860 ve 1922 yılları arasında Türkçe gazete ve dergilerin yayımlanmasında da etkili olmuştur. Günümüzde Rumca basının hacmi geçmişe oranla ciddi şekilde azalsa da bu dilde iki gazete yayımını sürdürmektedir.

SUMMARY

GREEK PRESS IN TURKEY

Printing first started to be used in 15th. century within the borders of the Ottoman State. Printing technology first used by the Jews and then by Armenian communities of the Ottoman State. The Greek community of the Empire also used printing starting from 1627. The first Greek newspapers and journals appeared in İzmir in 1831 and then similar activities followed by the community's branches in Thessalonik and Istanbul where the Greeks constitute an important part of the population and an important part of the socio-economically active strata. Among the publications in Ottoman era the Greek publications had placed the first rank. The Greek community was also influential in publishing the newspapers and journals in Turkish especially during the period between 1860-1922. Today, although the number of publications in Greek severely decreased in comparison with the former period, two newspapers still continue to be published.

